

Návrh číslicových systémů (INC)

Otto Fučík

Vysoké učení technické v Brně
Fakulta informačních technologií
Božetěchova 2, 612 66 Brno

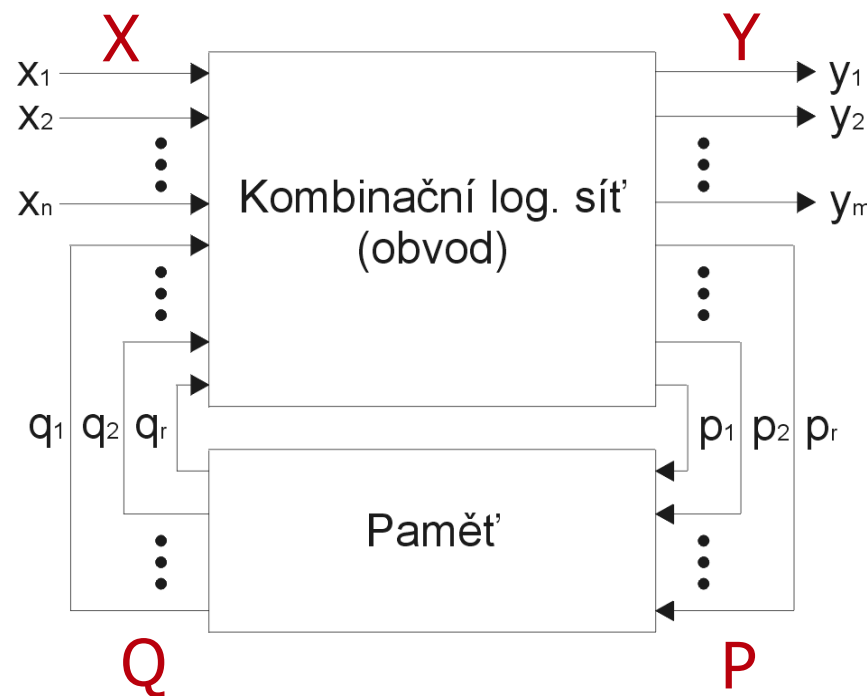
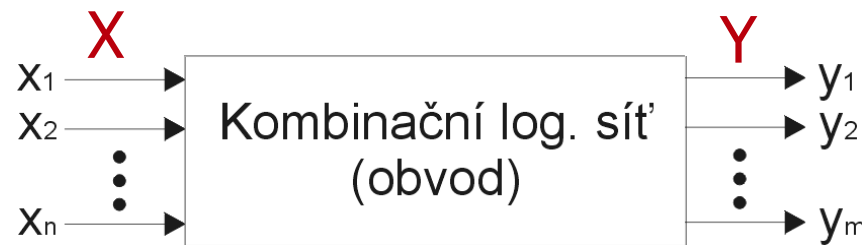

Použitá literatura

- N. Frištacký, M. Kolesár, J. Kolenička a J. Hlavatý: „Logické systémy“, SNTL Praha, 1986
M. Eysselt: „Logické systémy“, SNTL Praha, skriptum VUT v Brně, 1985
J. F. Wakerly: „Digital Design. Principles and Practices“, Prentice Hall, ISBN 0-13-769191-2, 2000
V. P. Nelson, H.T.Nagle, B.D.Carroll, J.D.Irwin: „Digital Logic Circuit Analysis & Design“, ISBN 0-13-463894-8, 1995
T.L.Floyd: „Digital Fundamentals“, Prentice Hall, ISBN 0-13-080850-4, 2000

Klopné obvody

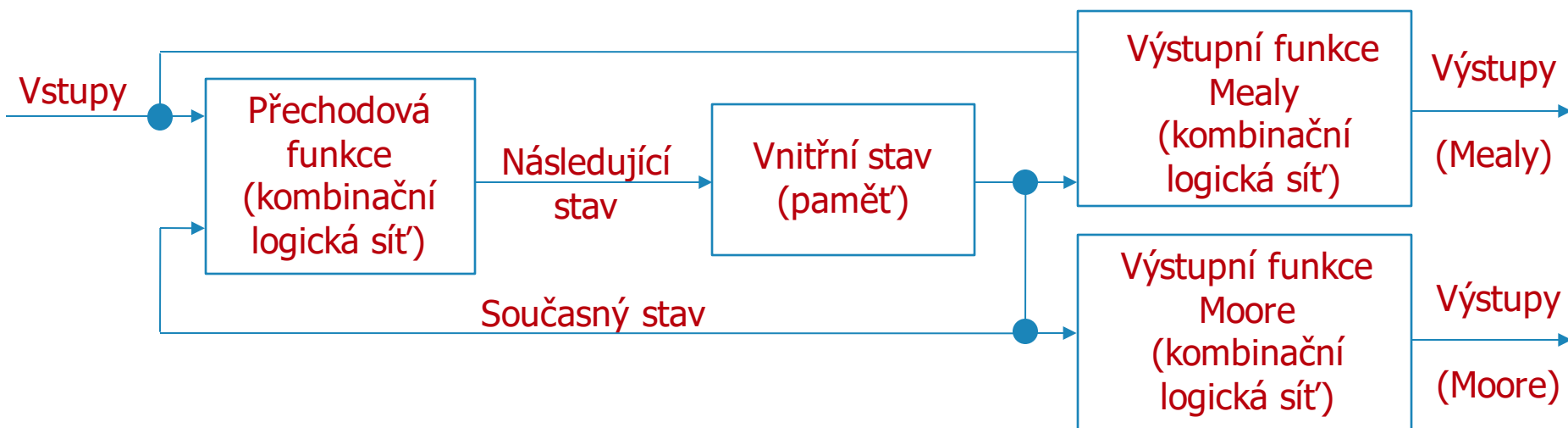
- Kombinační obvod
  - Hodnoty vektoru výstupních proměnných Y jsou funkcí hodnot vektoru vstupních proměnných X
  - Y nezávisí na předchozích hodnotách X (kromě přechodového děje – tzv. hazardu)
- Sekvenční obvod
  - Hodnoty Y jsou funkcí současných i minulých hodnot X - obvod má paměť
  - Paměť si pamatuje současný stav Q (q_i , Present State - PS)
  - Přechodová funkce - generuje vektor P následujícího stavu (q_{i+1} , Next State - NS)

- Paměť v sekvenčním obvodu uchovává vnitřní (současný) stav
  - Je volatilní - informaci lze ukládat a číst dle potřeby
- Každý vodič či elektronický prvek (např. hradlo) má zpoždění
  - Může tedy pracovat jako krátkodobá paměť
  - Např. hodnota napětí na konci vodiče se po změně hodnoty napětí na jeho vstupu změní až za dobu t , kterou trvá šíření elektronů v tomto vodiči – na konci vodiče tedy máme zapamatován současný stav, který se změní na následující až za dobu t
  - Problém - zpoždění závisí na fyzikálních vlastnostech prvku, které se mění s výrobním procesem, teplotou, napájecím napětím atd.
- Elementární volatilní paměťové prvky - klopné obvody (KO)
  - Jedná se o nejjednodušší asynchronní sekvenční obvody (jednoduchost = rychlost, snadné použití)
  - Mají dva stavy (0 a 1) – proto je nazýváme též bistabilní
  - KO budeme využívat pro stavbu složitých sekvenčních obvodů, jako paměti operandů v procesorech (registry) atd.

- Konečný automat je šestice $KA = (X, Y, Q, q_0, P, V)$, kde:
  - X - vstupní abeceda (množina hodnot vstupních proměnných)
  - Y - výstupní abeceda (množina hodnot výstupních proměnných)
  - Q - vnitřní abeceda (množina hodnot vnitřních stavů)
  - $q_0 \in Q$ - počáteční stav, ze kterého se vždy startuje (reset)
  - P - přechodová funkce ($P: X \times Q \rightarrow Q$), $q_{i+1} = P(x_i, q_i)$, pro $i = 0, 1, 2, \dots, n$
  - V - výstupní funkce – Mealy, Moore nebo jejich kombinace
- Varianty konečného automatu dle výstupní funkce
  - Mealyho konečný automat
    - $y_i = V(x_i, q_i)$ - výstup je funkcí jak stavu, tak vstupu ($V: X \times Q \rightarrow Y$)
  - Mooreův konečný automat
    - $y_i = V(q_i)$ - výstup je funkcí pouze stavu ($V: Q \rightarrow Y$)
- Nedeterministický konečný automat
  - Nebudeme v rámci tohoto kurzu uvažovat

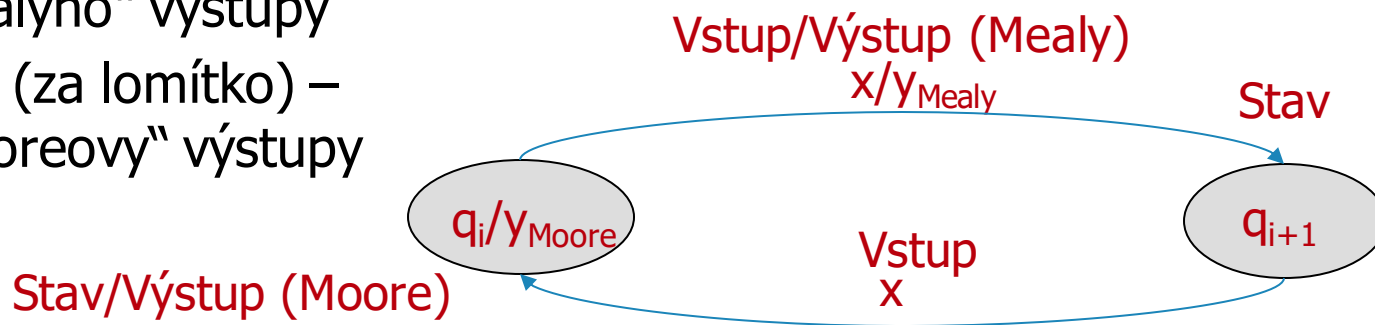
- Přechodová funkce (realizace kombinační logickou sítí - KLS)
  - Na základě vstupu a současného stavu (udržovaného v paměti) generuje hodnotu následujícího stavu automatu
- Výstupní funkce (KLS)
  - Moore - výstup je funkcí pouze současného stavu
  - Mealy - výstup je funkcí současného stavu a vstupu
- Paměť současného stavu
  - Zpoždění signálů, klopný obvod, paměť SRAM apod., viz dále

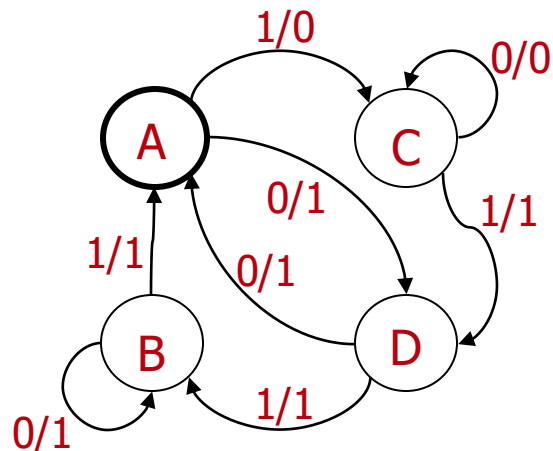
- Graf přechodů mezi stavy (state transition graph/diagram)
  - Stav – uzel
  - Počáteční stav – tučně vyznačený uzel
  - Přechod – orientovaná hrana
  - Vstupy – ohodnocení hrany
  - Výstupy (pokud existují) se přiřazují:
    - Hraně (za lomítko) – „Mealyho“ výstupy
    - Uzlu (za lomítko) – „Mooreovy“ výstupy

- Tabulka přechodů (state table, transition table)

	Vstup (x)
Současný stav / Výstup (Moore) (q_i/y_{Moore})	Následující stav / Výstup (Mealy) (q_{i+1}/y_{Mealy})

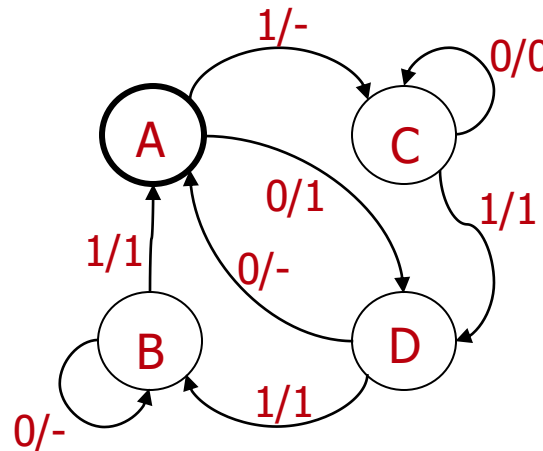

- Plně definovaný
  - Výstupní funkce je plně definována

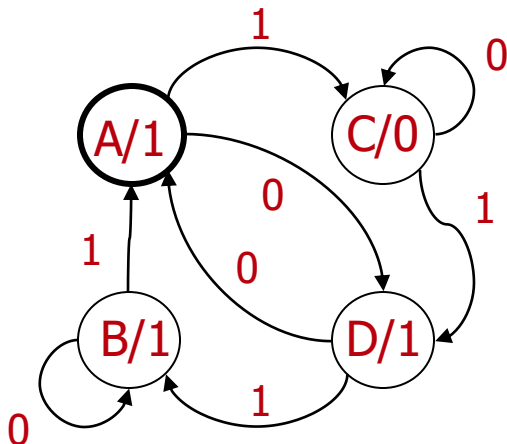
$q_i \backslash q_{i+1}$	X	
	0	1
A	D/1	C/0
B	B/1	A/1
C	C/0	D/1
D	A/1	B/1

- Neúplně definovaný
  - Výstupní funkce není plně definována (don't care)
  - Nedefinované hodnoty značíme "-", "X", "d"
  - Nedefinované hodnoty lze doplnit dle potřeby (viz minimalizace kombinačních sítí)
  - Graf přechodů
  - Tabulka přechodů

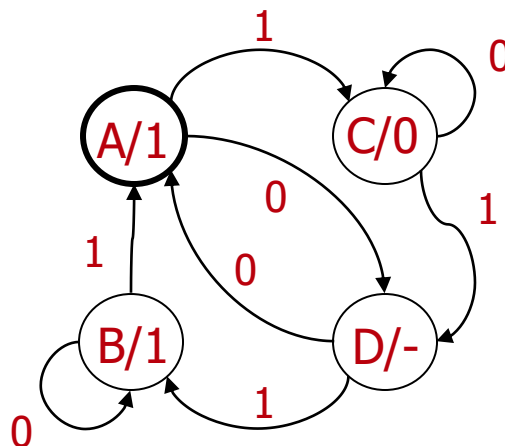
$q_i \backslash q_{i+1}$	X	
	0	1
A	D/1	C/-
B	B/-	A/1
C	C/0	D/1
D	A/-	B/1

- Plně definovaný
  - Výstupní funkce je plně definována

$q_i \backslash q_{i+1}$	X	
	0	1
A/1	D	C
B/1	B	A
C/0	C	D
D/1	A	B

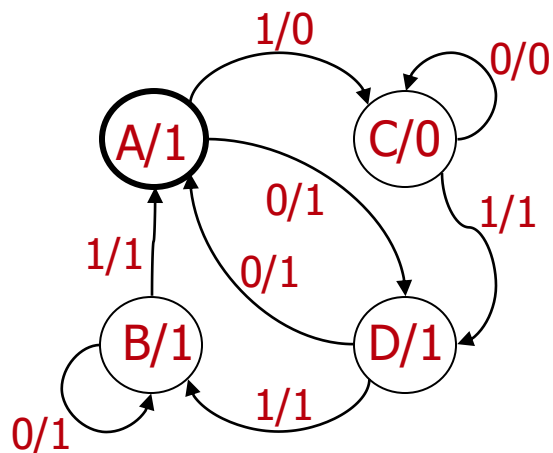
- Neúplně definovaný
  - Výstupní funkce není plně definována (don't care)
  - Nedefinované hodnoty lze doplnit dle potřeby (viz minimalizace kombinačních sítí)
  - Graf přechodů
  - Tabulka přechodů

$q_i \backslash q_{i+1}$	X	
	0	1
A/1	D	C
B/1	B	A
C/0	C	D
D/-	A	B

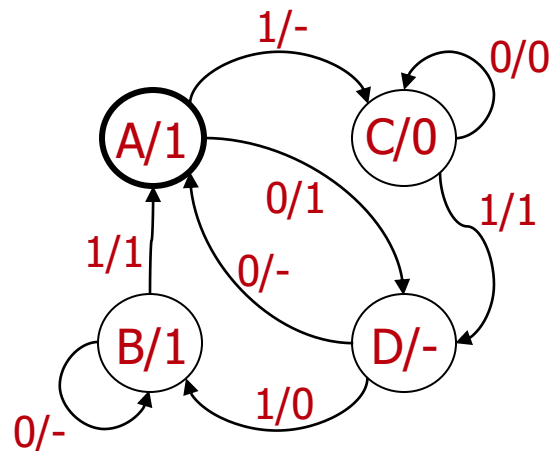

- Plně definovaný

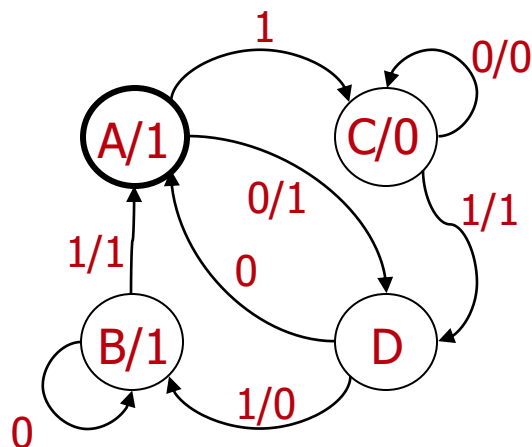
$q_i \backslash q_{i+1}$	X	
	0	1
A/1	D/1	C/0
B/1	B/1	A/1
C/0	C/0	D/1
D/1	A/1	B/1

- Neúplně definovaný

$q_i \backslash q_{i+1}$	X	
	0	1
A/1	D/1	C/-
B/1	B/-	A/1
C/0	C/0	D/1
D/-	A/-	B/1

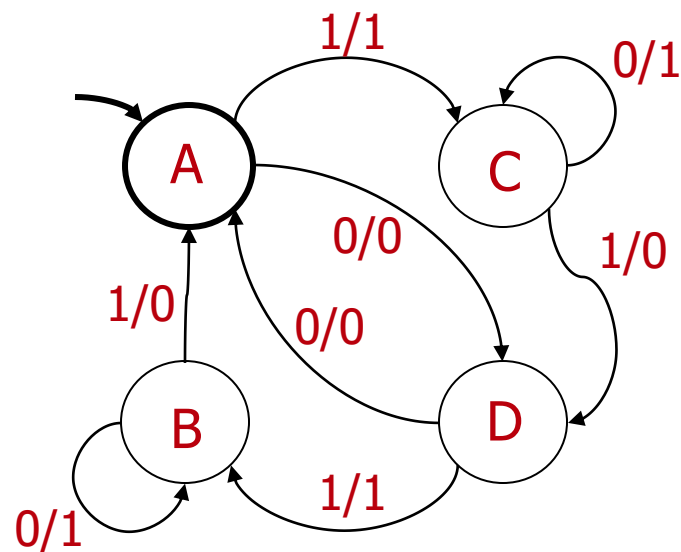
- Nedefinované výstupy není třeba uvádět

$q_i \backslash q_{i+1}$	X	
	0	1
A/1	D/1	C
B/1	B	A/1
C/0	C/0	D/1
D	A	B/1

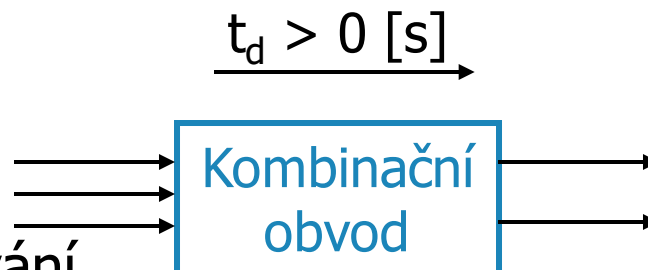
- Mějme následující definici automatu

- Vstup X nabývá hodnot 0 a 1
  - Výstup Y nabývá hodnot 0 a 1
  - Existují čtyři stavy A, B, C a D
  - Je dána tabulka přechodů a ekvivalentní graf přechodů
  - Počáteční stav: A
- Jak bude automat reagovat na vstupní posloupnost
  - $X=0110101100?$
- Řešení
  - $Y=0100110111$

$q_{i+1} \backslash q_i$	X	
	0	1
A	D/0	C/1
B	B/1	A/0
C	C/1	D/0
D	A/0	B/1

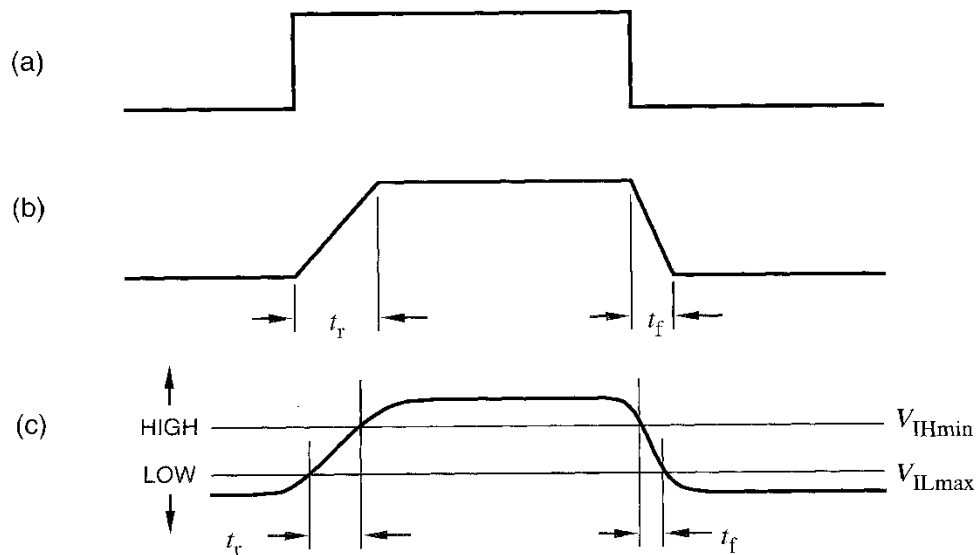
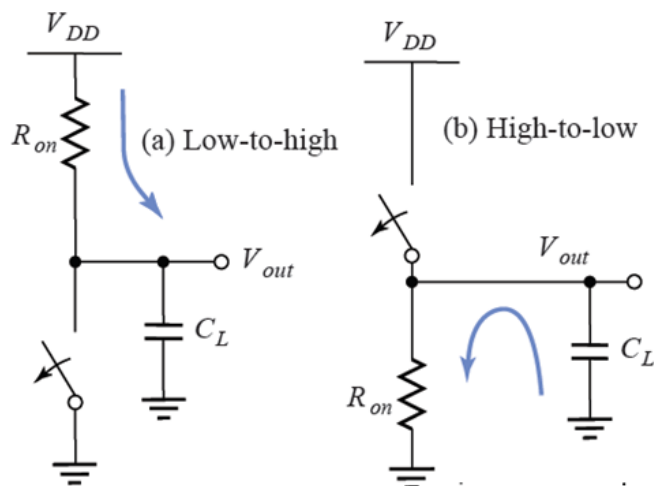
- Specifikace chování (behaviorální, funkce)
  - Definice hodnoty (logické úrovně) každého výstupu pro všechny kombinace vstupních hodnot (logických úrovní)

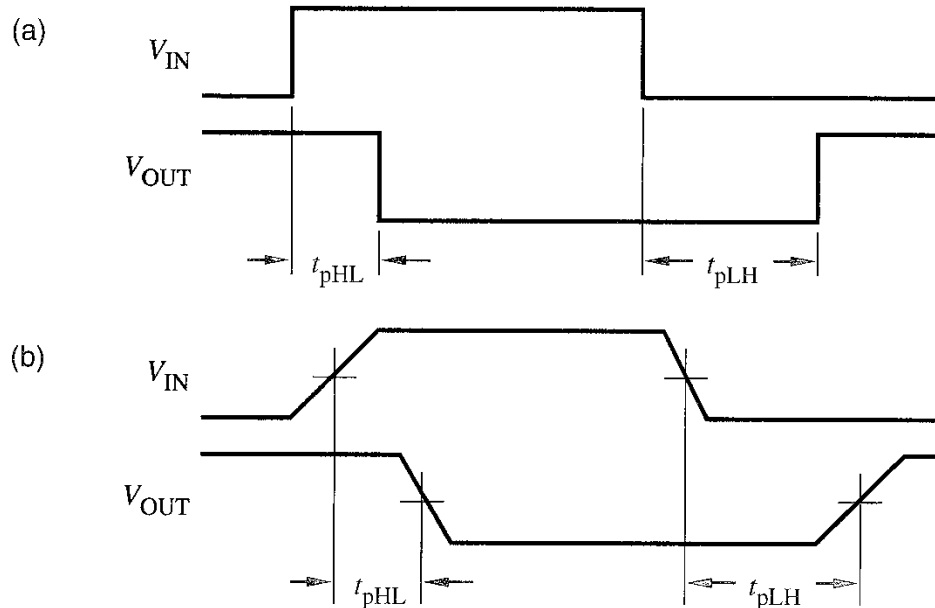
- Specifikace časování
  - Každý fyzicky realizovaný obvod má zpoždění t_d
    - Definováno např. jako nejhorší potřebná doba pro výpočet (vygenerování) platných logických hodnot výstupů od okamžiku, kdy na vstupech budou platné a stabilní logické hodnoty
  - Při návrhu se zpoždění často zanedbává ($t_d = 0$)
    - Zpoždění je třeba při implementaci obvodů zohlednit (rychlost výpočtů, hazardy – viz dále, vliv prostředí atd.)

- Časový průběh
  - Vizualizace hodnot, kterých nabývají logické proměnné (signály, hodnoty napětí) na spojích mezi logickými členy (vodiče) v průběhu času
- Zpoždění logických členů
  - Doba, za kterou se na základě změny vstupní proměnné změní výstupní proměnná
  - Definují se hodnoty: min – typické (standardní) – max
  - Je třeba navrhovat pro nejhorší případ (nejvyšší povolená teplota, nejmenší napájecí napětí)
- Vzestupná doba (rise/rising time)
  - Doba přechodu z nízké (low, 0) do vysoké (high, 1) úrovně
- Sestupná doba (fall/falling time)
  - Doba přechodu z vysoké (high, 1) do nízké (low, 0) úrovně
- Šířka pulsu (pulse width)
  - Doba, po kterou zůstane hodnota konstantní mezi dvěma změnami

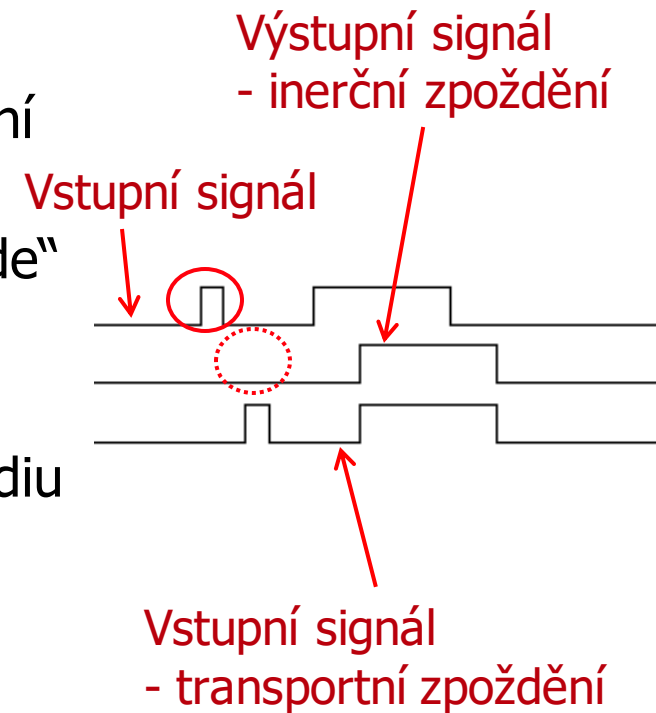
- Doba přechodů mezi log úrovněmi (transition time)
  - Je obecně různá pro přechody 0-1 a 1-0
  - Ideální případ - žádné zpoždění (a)
  - Aproximace průběhu pro analýzu (b)
  - Skutečný průběh napětí (c)
    - t_r ...doba přechodu z L do H (rise time)
    - t_f ...doba přechodu z H do L (fall time)
    - Závisí na kapacitě zátěže a na vlastnostech výstupních tranzistorů log. členů

- Doba průchodu (propagation time)
  - Je obecně různá pro přechody 0-1 a 1-0
  - Ideální případ se zanedbáním doby přechodů (a)
  - Aproximace – 50 % úrovně signálů (b)
    - t_{pHL} ...doba zpoždění ze vstupu na výstup při přechodu z H do L
    - t_{pLH} ...doba zpoždění ze vstupu na výstup při přechodu z L do H
    - Závisí na konstrukci obvodu

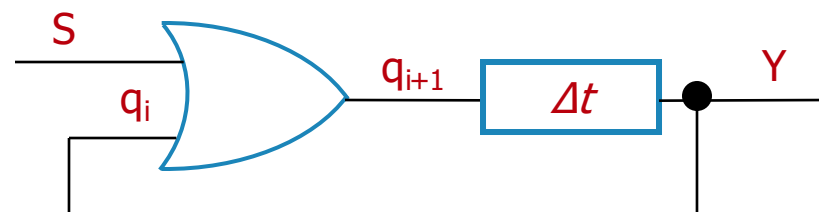
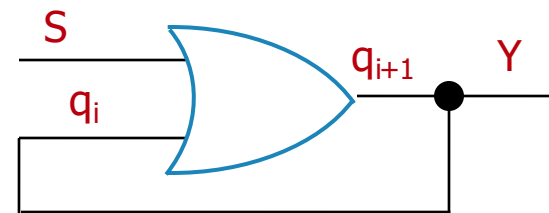
- Inerční (setrvačné) zpoždění (inertial delay)
  - Dáno součtem dob průchodů 0-1 a 1-0
  - Vzniká díky setrvačnosti příslušných elektronických prvků (parazitní kapacity, rychlost tranzistorů apod.)
  - Platí, že puls kratší, než je inerční zpoždění daného prvku, tímto prvkem neprojde
  - Příklad: Puls s délkou trvání 8 ns „neprojde“ obvodem s inerčním zpožděním 10 ns
- Transportní zpoždění (transport delay)
  - Dáno rychlostí šíření signálů v daném médiu
  - V log. systémech se uplatňuje ve spojích mezi jednotlivými log. členy
  - Transportní zpoždění není na rozdíl od inerčního v relaci s rychlostí změn signálů (délka pulsů)

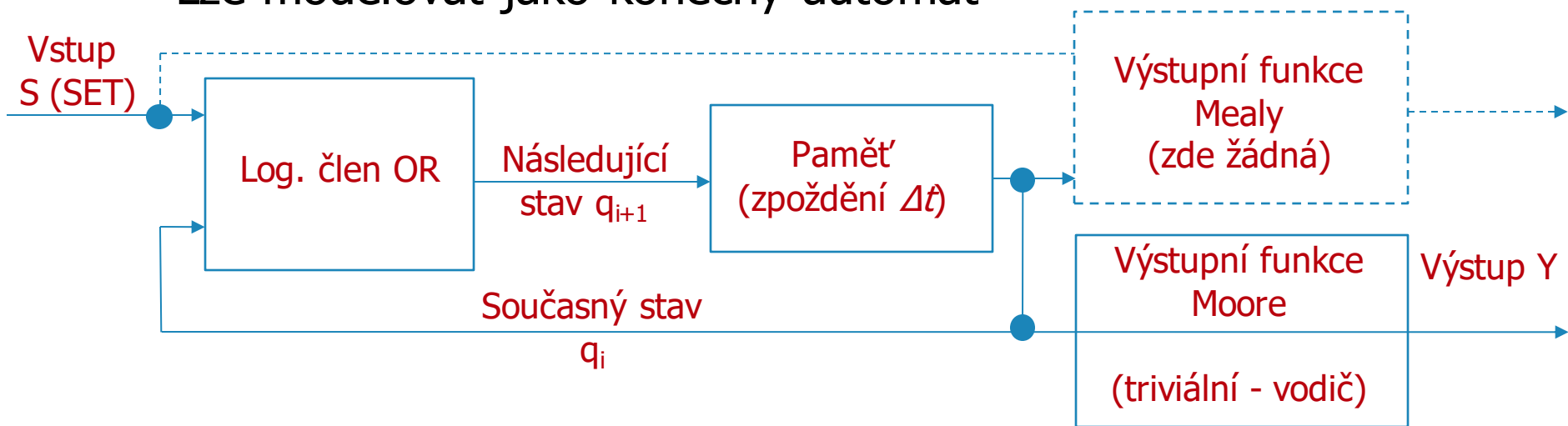
- Každý vodič či elektronický prvek (např. hradlo) má „zpoždění“, díky čemuž může pracovat jako krátkodobá paměť
  - Zpoždění lze využít pro tvorbu struktur, které jsou schopny si „pamatovat“ informaci – jedná se o elementární paměťové prvky – klopné obvody, více viz dále
- Příklad: zpožd'ovací linka
  - Využívá konečné rychlosti šíření signálů (akustických, elektrických apod.) ve vhodném médiu (rtuť, vodič apod.)
  - Informace vložená do linky na jejím začátku se objeví na jejím konci až za jistou dobu – linka si informaci po jistou dobu „pamatuje“
  - Využíváno např. v prvních elektronických počítačích

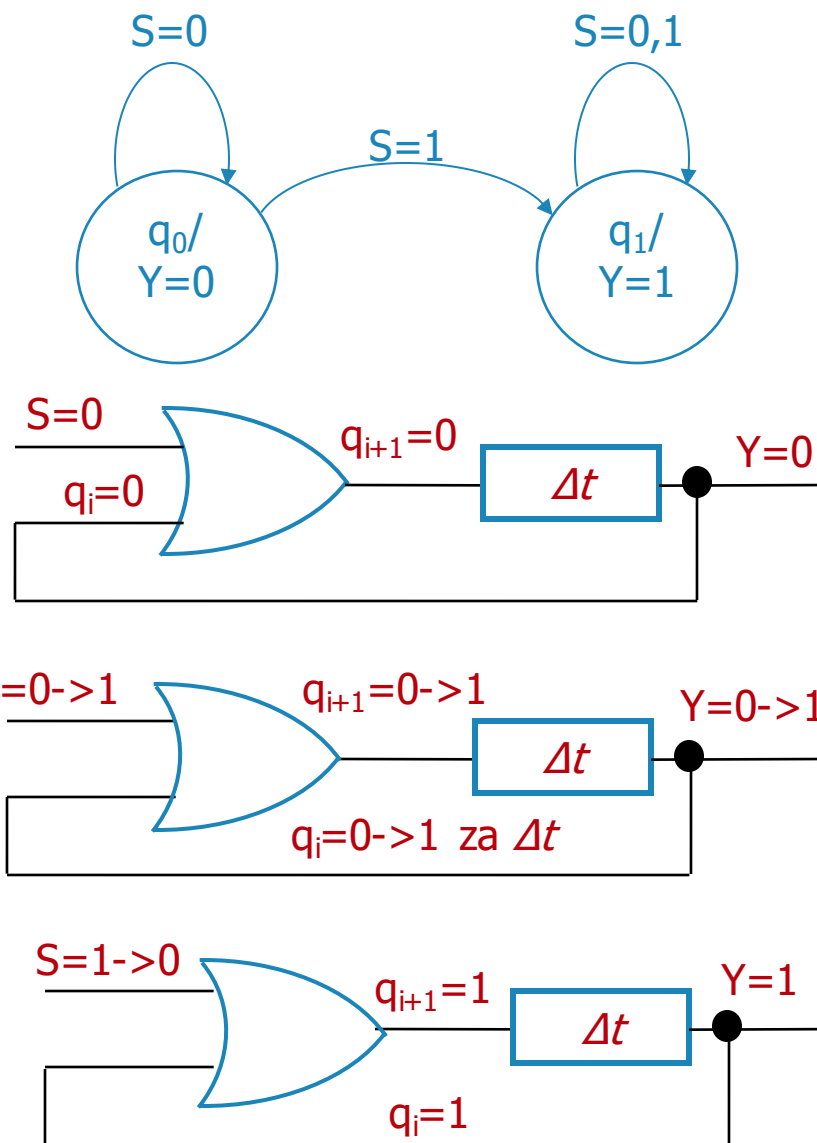
- Vezměme hradlo (např. OR)
  - Zaved'me zpětnou vazbu
  - Excitační vstup - S (SET)
  - Výstup Y (Mooreův)

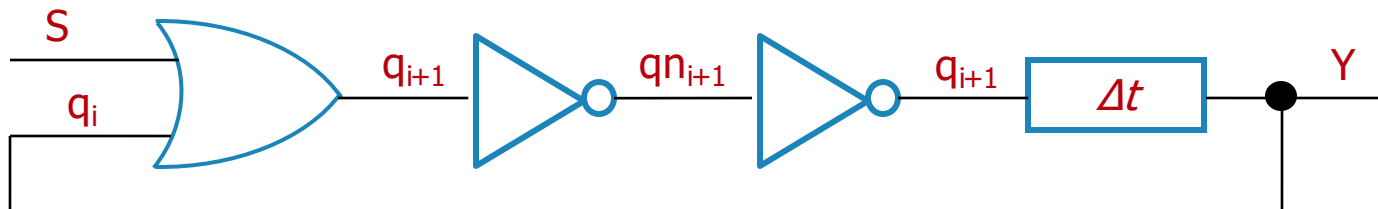
- Obvod má sekvenční chování
  - Díky zpoždění má krátkodobou paměť vnitřního stavu
  - Lze modelovat jako konečný automat

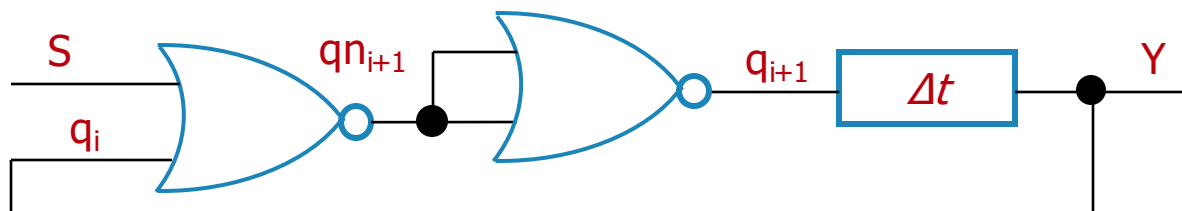
- Graf přechodů
  - Obvod má dva stavy q_0 a q_1
  - Předpokládejme, že je obvod na počátku ve stavu q_0
  - Pokud přivedeme log.0 na vstup S , obvod setrvá ve stavu q_0 - výstup $Y=0$
  - Pokud přivedeme log.1 na vstup S , obvod přejde do stavu q_1 - výstup $Y=1$
  - Pokud položíme $S=0$ či $S=1$, obvod zůstane (do odpojení napájení) ve stavu q_1 - výstup $Y=1$
- Nepříliš užitečná funkce...

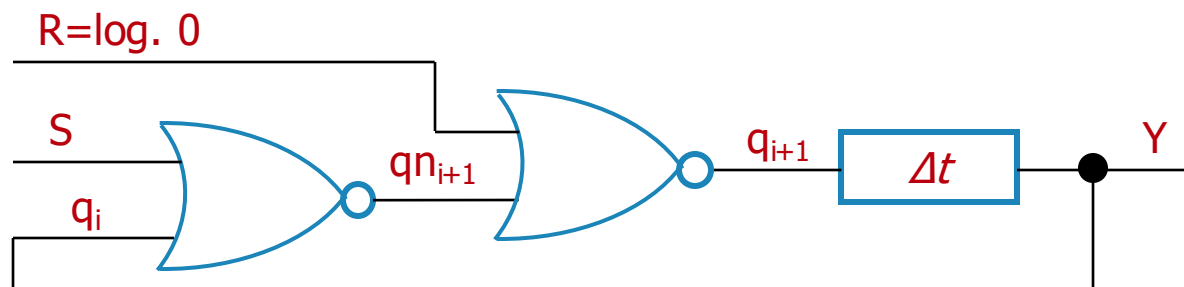
- Za hradlo OR zařadíme dva invertory

- Hradlo OR a invertory nahradíme dvěma hradly NOR

- Na vstup (nazvěme jej R – RESET) druhého hradla NOR přivedeme log. 0 – funkce stejná jako u obvodu SET

- R-S Latch

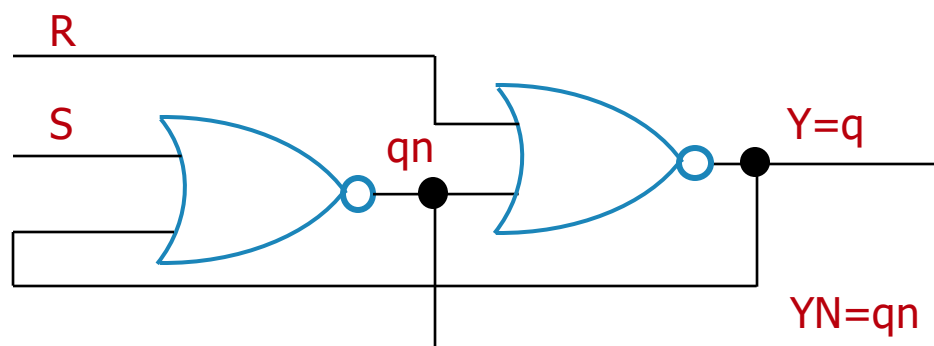
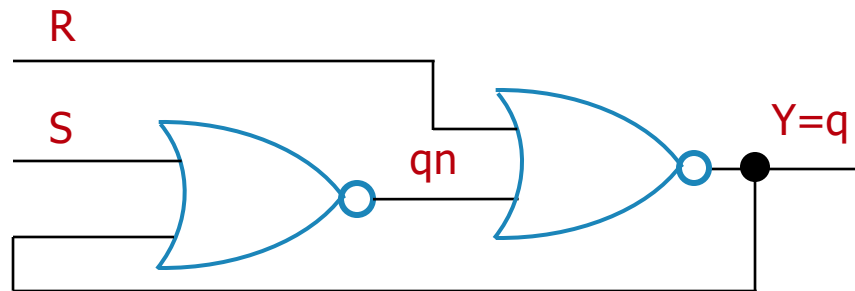
- Sekvenční obvod RESET-SET nazýváme R-S klopný obvod (KO)
- Obvod se překlápí mezi stavy log. úrovněmi (hladinami) na vstupech R a S – nazýváme jej hladinový (anglicky R-S Latch)
- Po změně hodnoty (excitaci) některého ze vstupů přejde obvod (po uplynutí doby Δt) ze stavu q_i do stavu q_{i+1}
- Signály q_i , q_{i+1} a Y se ustálí na stejné hodnotě ($q_i = q_{i+1} = Y$)

- V ustáleném stavu (po přechodu) můžeme tedy obvod překreslit bez zpoždění

- Pamatujeme si ale, že reálný obvod má zpoždění vždy

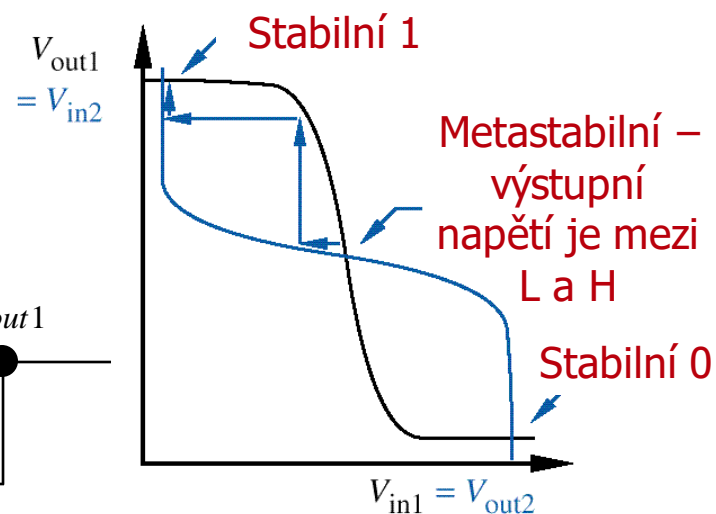
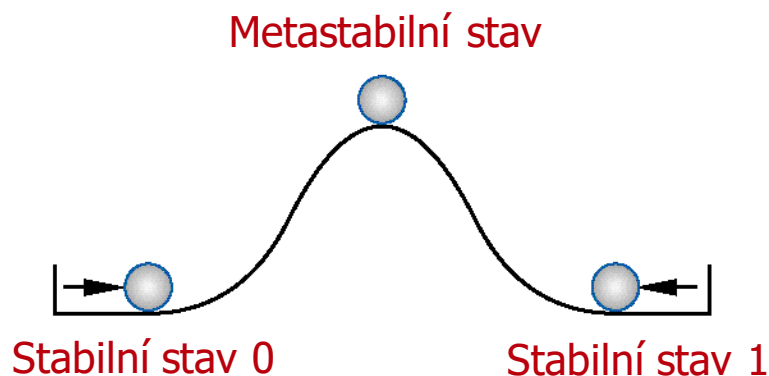
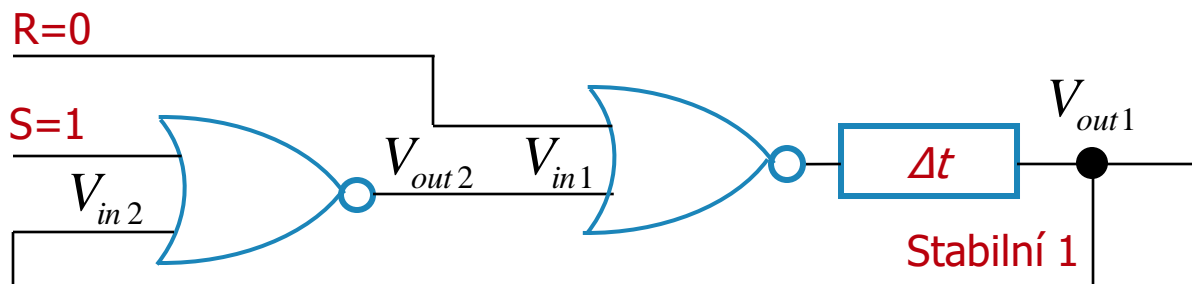
- V praxi je výhodné mít i komplementární výstup YN

- Dostáváme tzv. R-S KO sestavený z hradel NOR

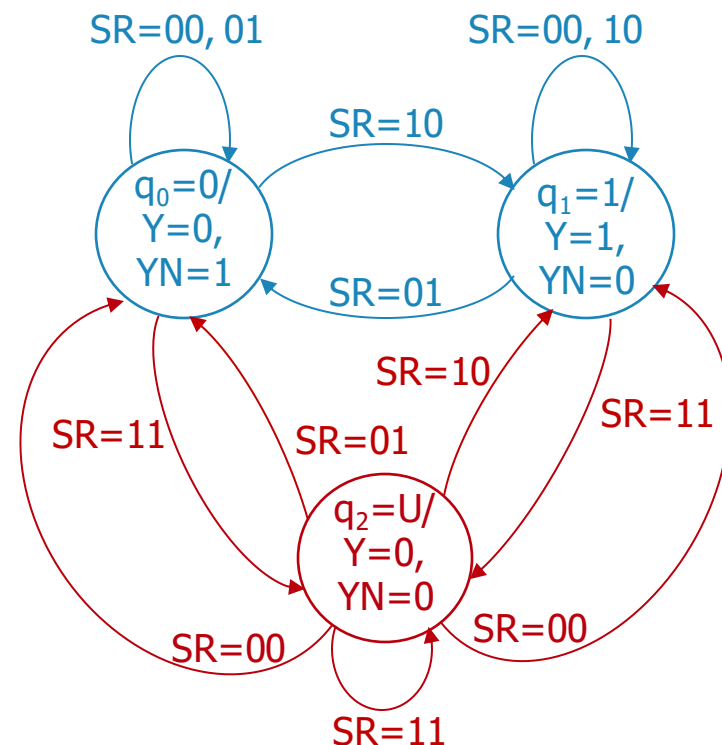
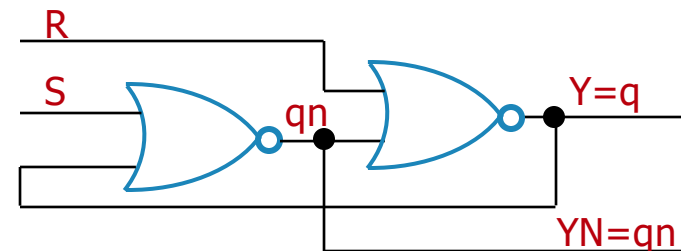

- Klopné obvody mají pouze dva stabilní stavy - jsou bistabilní
- Je žádoucí, aby přechody mezi stavy byly co nejkratší
  - Omezení doby trvání tzv. metastabilního stavu
- Po přivedení napájecího napětí se náhodně překlopí do stavu 0 či 1
- Přechodové funkce klopného obvodu

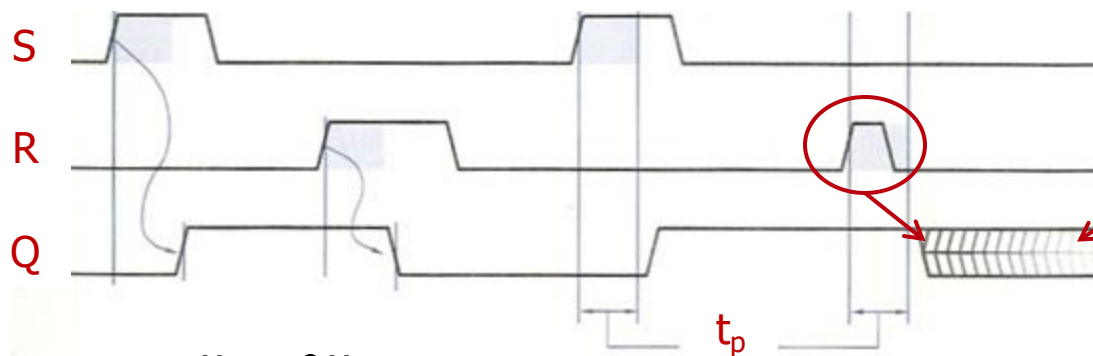
$$V_{out1} = f(V_{in1}) \quad V_{out2} = f(V_{in2})$$

- SET
  - $R=0, S=1$, nastavuje obvod do stavu q_1 (kód 0), výstup $Y=1$
- RESET
  - $S=0, R=1$ – vnutí přechod do stavu q_0 (kód 1), výstup $Y=0$ = nulování
- HOLD
  - $S=R=0$ – obvod si pamatuje poslední stav
- Nedovolená kombinace
  - $S=R=1$ – funkce SET i RESET zároveň, což u bistabilního obvodu nemá smysl (stav $q_2=U$ – undefined), u reálného obvodu z hradel NOR budou oba výstupy $Y=YN=0$

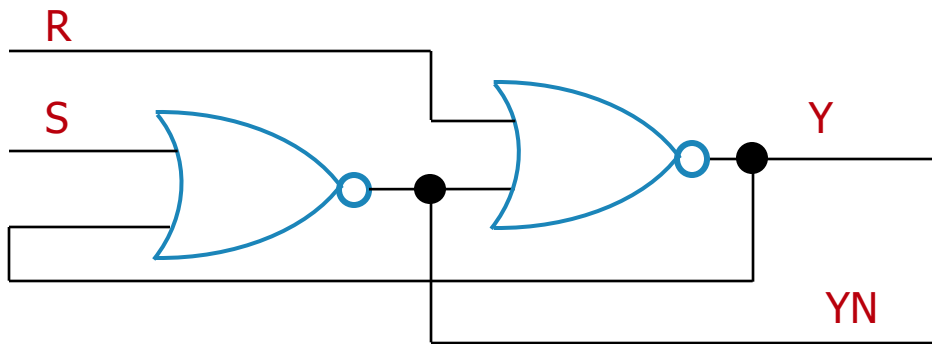

- Pokud R-S KO z hradel NOR uvedeme nedovolenou kombinací vstupů $S=R=1$ do stavu, ve kterém jsou oba výstupy v log.0, a pak na vstupy přivedeme současně $S=R=0$, může KO zareagovat následovně:
  - Přejde náhodně do stavu q_0 ($Y=0$) nebo q_1 ($Y=1$)
  - Bude oscilovat mezi stavy ($Y=0 \rightarrow 1 \rightarrow 0 \rightarrow 1 \dots$)
  - Přejde na nedefinovanou dobu do metastabilního stavu ($Y \neq \{0,1\}$)

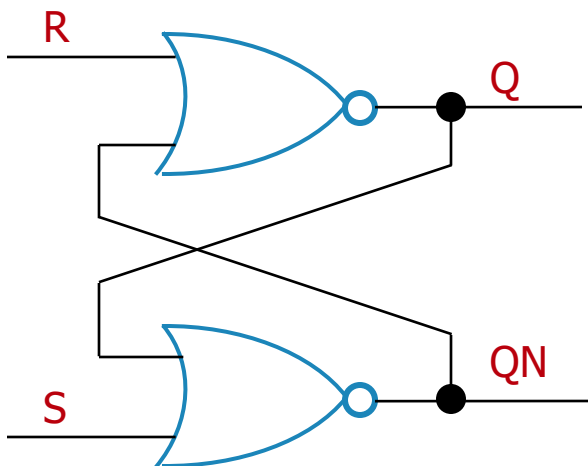

Metastabilní stav - hodnota napětí na výstupu Y bude mezi L a H a po nedefinované době přejde do L nebo H

- Podobně může KO reagovat, pokud jsou na vstupech S a R pulsy kratší, než je definovaná doba t_p - puls $0 \rightarrow 1 \rightarrow 0$
  - Pozn.: pro R-S KO sestavený z hradel NAND platí výše vedené s komplementárními hodnotami na excitačních vstupech

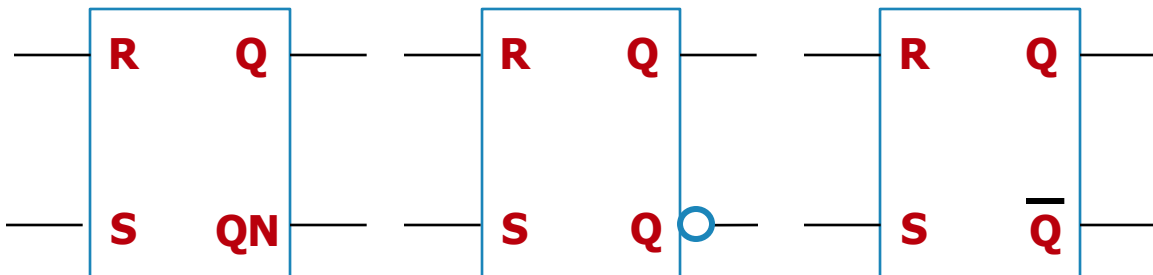

- Alternativní způsob kreslení
  - V literatuře se často výstupy značí Q a QN místo Y a YN

• Symbol

- Komplementární výstup se značí
  - Q s „bublinou“
  - QN
  - $\overline{Q}$ apod.
- Pozn.: Není správné značit QN a „bublinou“ zároveň = dvojí negace (v literatuře se však často vyskytuje)

- Tabulka přechodů (stavů)

$Q_i \backslash Q_{i+1}$	SR			
	00	01	10	11
0	0	0	1	U
1	1	0	1	U

U=0 pro KO z
hradel NOR

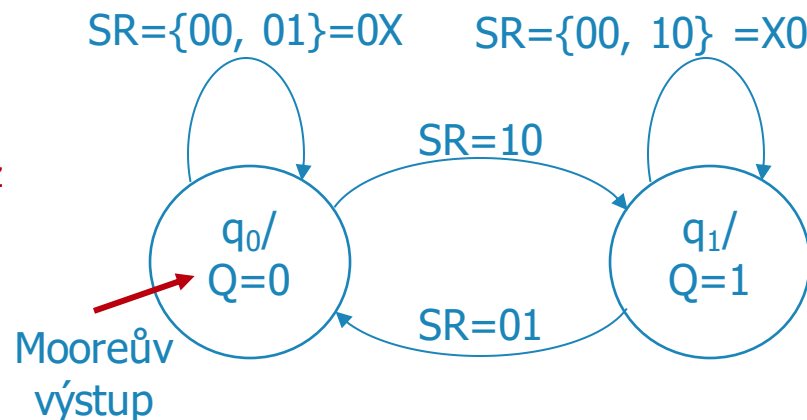
- Excitační (Karnaughova) mapa

$Q_i \backslash SR$	00	01	11	10
0	0	0	U	1
1	1	0	U	1

- Poznámky

- Karnaughovy mapy se budou probírat později
- zde uvádíme pro úplnost
- Označení stavu: Q (Mooreův výstup, kód stavu = hodnotě výstupu)

- Graf přechodů

- Charakteristická rovnice

- Z excitační mapy nalezneme výraz pro následující stav Q_{i+1}
- $Q_{i+1} = (\text{podmínka nastavení}) + (\text{podmínka přidržení}) \cdot Q$

$$Q_{i+1} = S + \bar{R} \cdot Q$$

- Excitační tabulka (budicí tabulka)
  - Definuje následující stav - na základě hodnot na excitačních vstupech a současného stavu
- Slovník přechodů (inverzní tabulka, input table)
  - Na základě současného a požadovaného následujícího stavu definuje potřebné hodnoty na excitačních vstupech

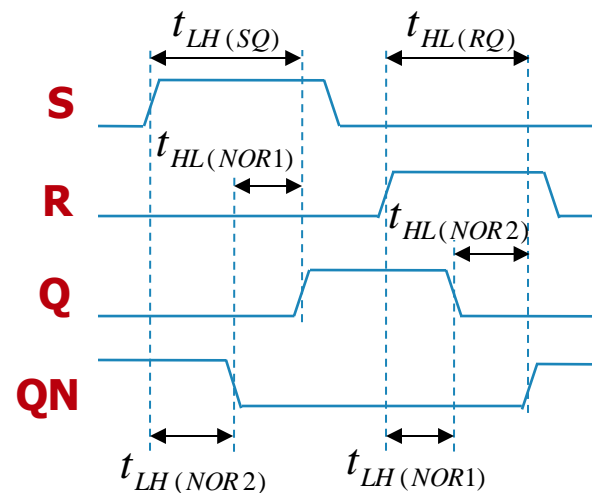
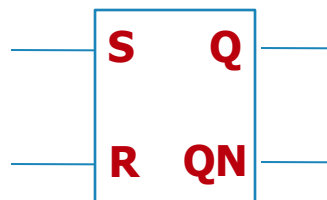
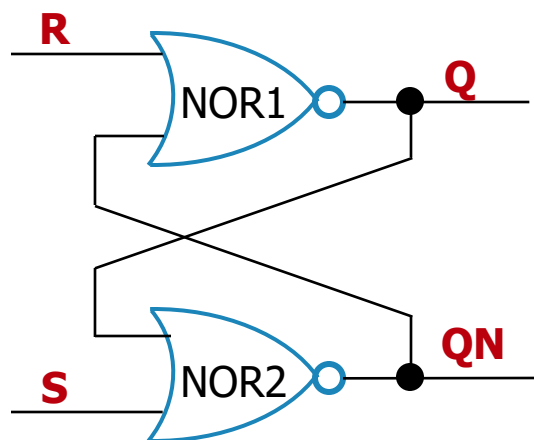
Vstupy		Současný stav Q	Následující stav Q_{i+1}	Činnost
S	R			
0	0	0	0	Beze změny - přidrž, pamatuj (Hold)
0	0	1	1	
0	1	0	0	Nuluj (Reset)
0	1	1	0	
1	0	0	1	Nastav (Set)
1	0	1	1	
1	1	0	U	Nedovolená kombinace
1	1	1	U	

Q_i	Q_{i+1}	S	R
0	0	0	X
0	1	1	0
1	0	0	1
1	1	X	0

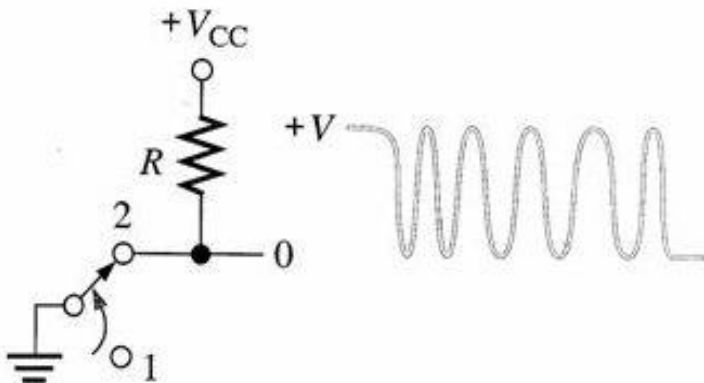
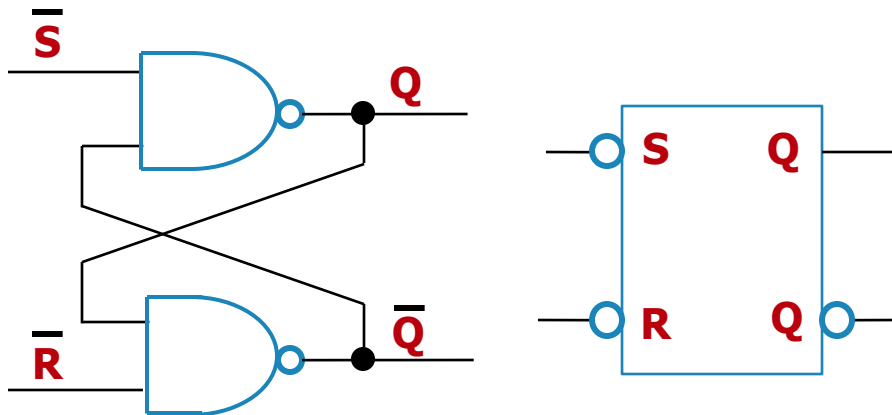
- Poznámka
  - Pro nedovolenou kombinaci vstupů má KO nedefinovaný stav U - v reálném NOR S-R KO budou oba výstupy v log.0

• R-S KO hladinový (NOR)

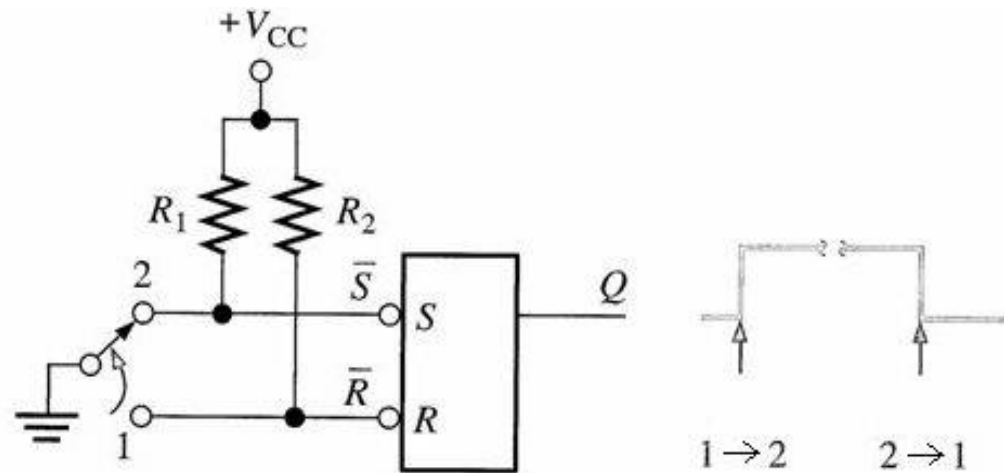
- Reálné obvody mají zpoždění (nereagují okamžitě)
- t_{HL} – zpoždění od okamžiku aktivní log. úrovně na excitačním vstupu k přechodu výstupu z úrovně H na úroveň L
- t_{LH} – zpoždění od okamžiku aktivní log. úrovně na excitačním vstupu k přechodu výstupu z úrovně L na H
- Výstupy Q a QN nejsou v době přechodových dějů komplementární (u NOR R-S KO QN reaguje rychleji na S, resp. Q na R)

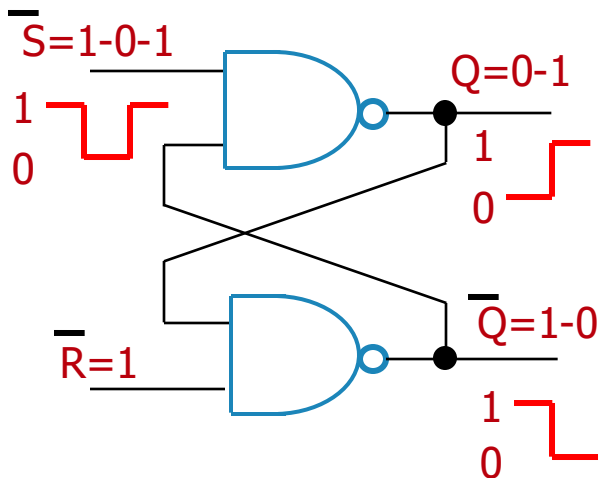
- Realizace pomocí log. členů NAND
  - Excitační vstupy jsou aktivní v nule

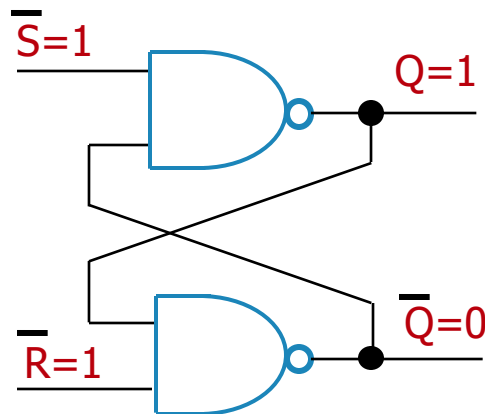
- Příklad možného použití
  - Při sepnutí spínače dochází ke kmitání kontaktů
  - Dáno jejich mechanickými vlastnostmi - nežádoucí jev
- Eliminace zákmitů
  - První aktivní kmit se zapamatuje a další již nemění výstup KO

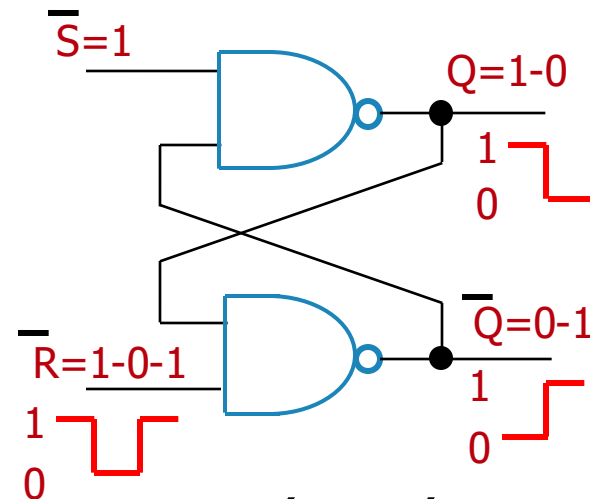
RESET-SET

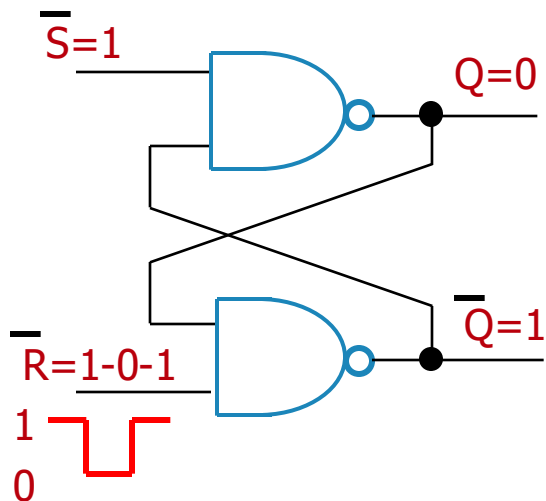
HOLD

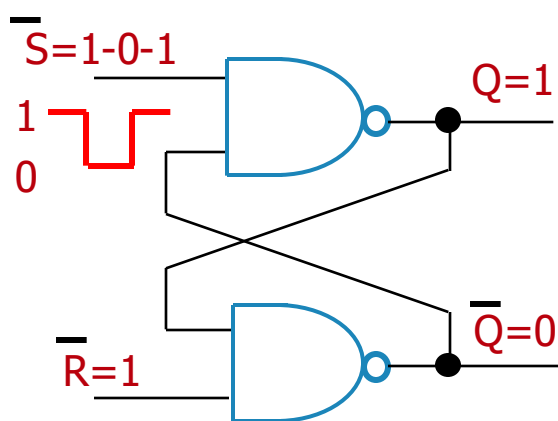
SET-RESET

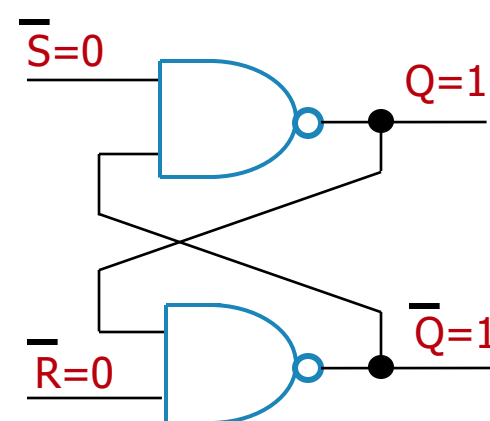
RESET-RESET

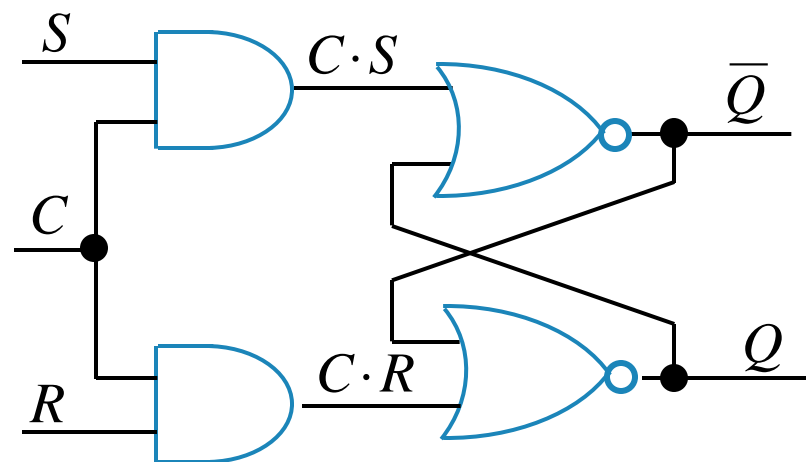
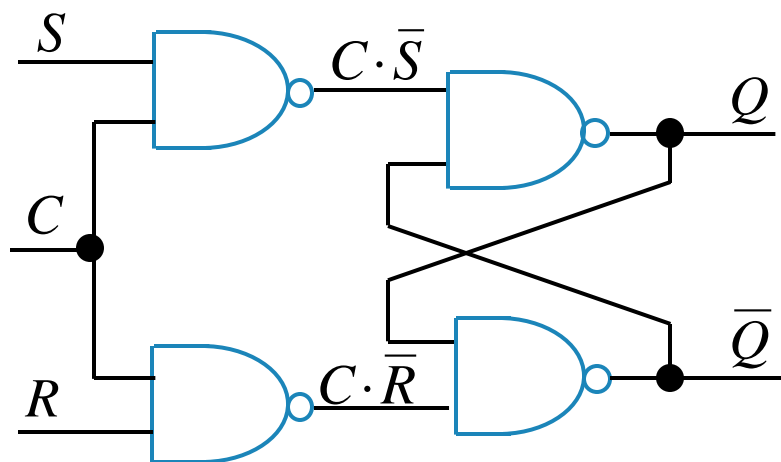
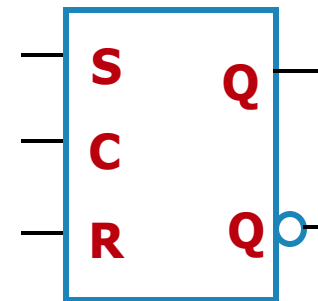
SET-SET

ZAKÁZANÉ

- Gated R-S Latch
  - Povolovací vstup C (Control, Enable) - přídavný vstup, který povoluje činnost KO – obvod lze nastavit či nulovat, jen pokud je vstup C aktivní (zde např. $C=1$)
- Logický symbol
- Realizace pomocí NOR R-S KO
- Realizace pomocí NAND R-S KO

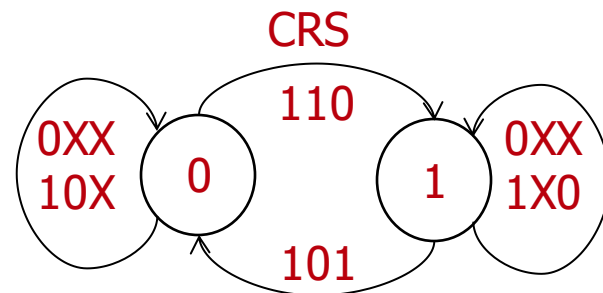

Excitační tabulka

Povolovací vstup C	Vstupy		Současný stav Q	Následující stav Q_{i+1}	Činnost
	S	R			
0	X	X	0	0	Pamatuj - přidrž (Hold)
0	X	X	1	1	
1	0	0	0	0	
1	0	0	1	1	
1	0	1	0	0	Nuluj (Reset)
1	0	1	1	0	
1	1	0	0	1	Nastav (Set)
1	1	0	1	1	
1	1	1	0	U	Nedovolená kombinace
1	1	1	1	U	

Graf přechodů

Charakteristická rovnice

$$Q_{i+1} = S \cdot C + (\bar{R} + \bar{C}) \cdot Q$$

Přechod ze „zakázaného“ stavu

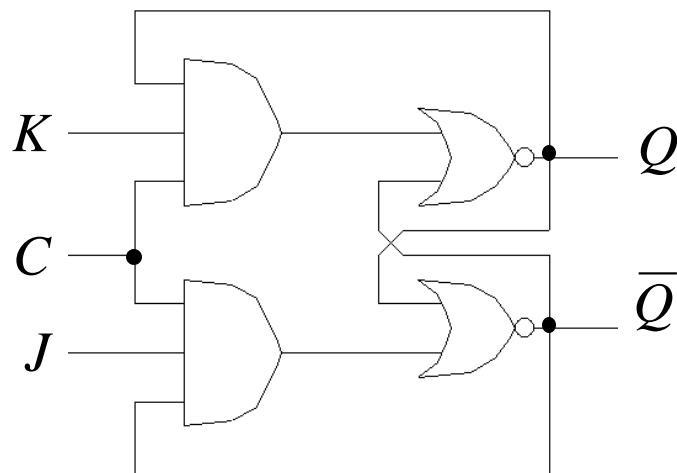
- Metastabilní stav

Časový diagram pro R-S KO realizovaný z hradel NAND:

$S=R=C=1 \rightarrow Q=QN=1(U)$

$S=R=1, C=0 \rightarrow$ metastabilní stav

- Gated J-K Latch
- Zavedením zpětné vazby lze eliminovat zakázanou kombinaci R-S KO ($R=S=1$)
- J-K = Jack Kilby (patent 1958)
  - Vstupy nazýváme J (místo S), resp. K (místo R)
- Excitační tabulka
- Příklad realizace – logické schéma
  - S použitím R-S KO NOR

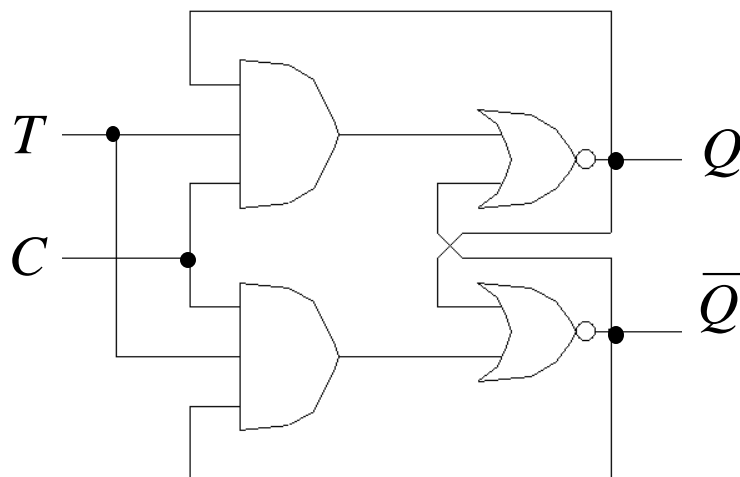

C	J	K	Q	Q _{i+1}	Činnost
0	X	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	X	1	1	
1	0	0	0	0	
1	0	0	1	1	
1	0	1	0	0	Reset
1	0	1	1	0	
1	1	0	0	1	Set
1	1	0	1	1	
1	1	1	0	1	Překlop (Toggle)
1	1	1	1	0	

- Gated T Latch

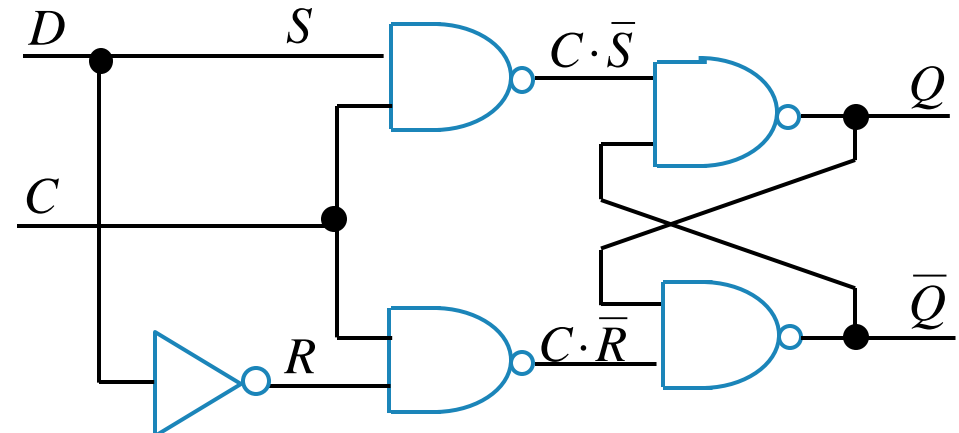
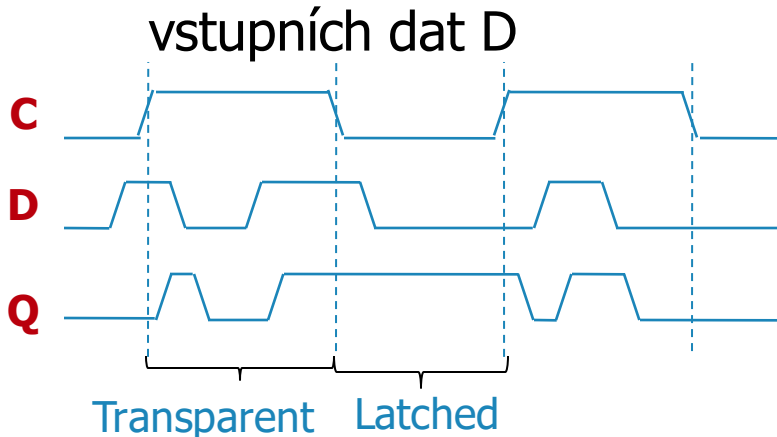
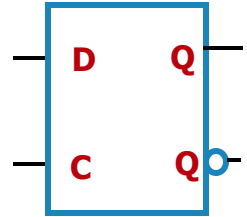
- Spojení vstupů J-K KO vznikne klopný obvod typu T (Toggle, Trigger)

C	T	Q	Q _{i+1}	Činnost
0	0	0	0	Pamatuj (Hold)
0	1	1	1	
1	0	0	0	
1	0	1	1	
1	1	0	1	Překlop (Toggle)
1	1	1	0	

- Pokud je $C=J=K=1$, resp. $C=T=1$, tak výstupy J-K, resp. T KO se mohou neustále překlápět (oscilovat)
  - Oscilace lze eliminovat - hodinový puls musí být kratší, než je doba průchodu signálu klopným obvodem, Master-Slave struktura KO, Edge-Triggered struktura KO (viz dále)

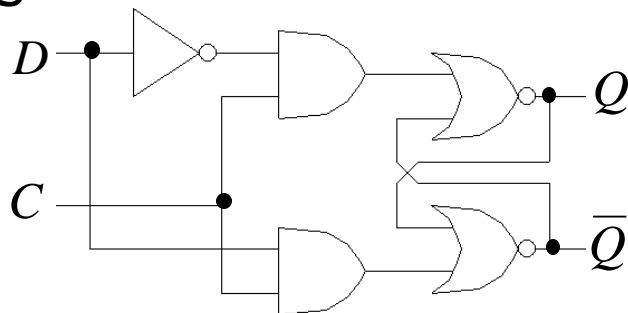
- D Latch, Delay Latch, Transparent Latch
  - Příklad obvodu z NAND R-S KO hladinového s povolovacím vstupem
  - Propojení vstupu R se vstupem S přes invertor
- Transparentní mód
  - Na základě aktivní úrovně povolovacího signálu se přenáší data ze vstupu D na výstup Q
- Latch mód
  - Na základě neaktivní úrovně hodinového signálu se na výstupu Q podrží (přidrží, blokuje, pamatuje) poslední hodnota vstupních dat D

- Excitační tabulka
  - Store – ulož log.0, nebo log.1
  - Hold – pamatuj

C	D	Q	Q _{i+1}	Činnost
0	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	1	1	
1	0	0	0	Ulož 0 (Store 0)
1	0	1	0	
1	1	0	1	Ulož 1 (Store 1)
1	1	1	1	

- Logické schéma (z NOR R-S KO)

- Charakteristická rovnice

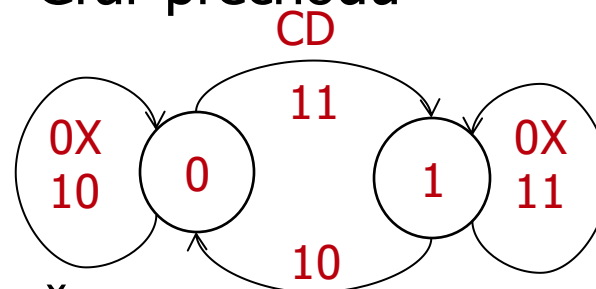
$$Q_{i+1} = S \cdot C + \bar{R} \cdot q + \bar{C} \cdot Q$$

$$= D \cdot C + \bar{D} \cdot Q + \bar{C} \cdot Q$$

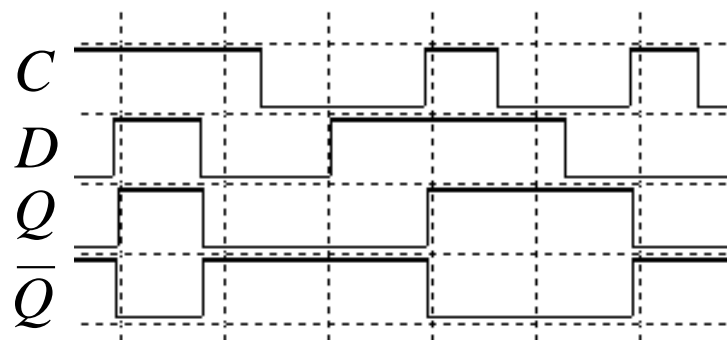
$$= D \cdot C + D \cdot Q + \bar{C} \cdot Q$$

$$= D \cdot C + \bar{C} \cdot Q$$

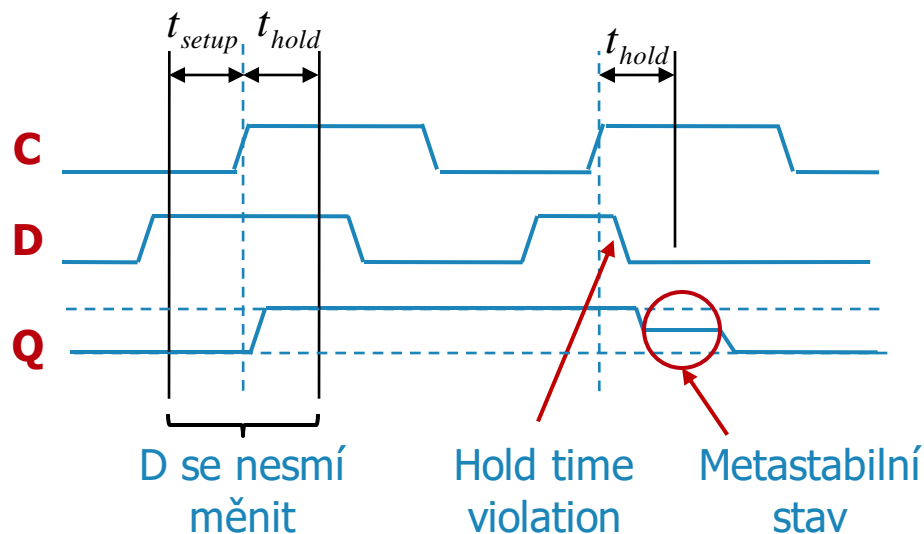
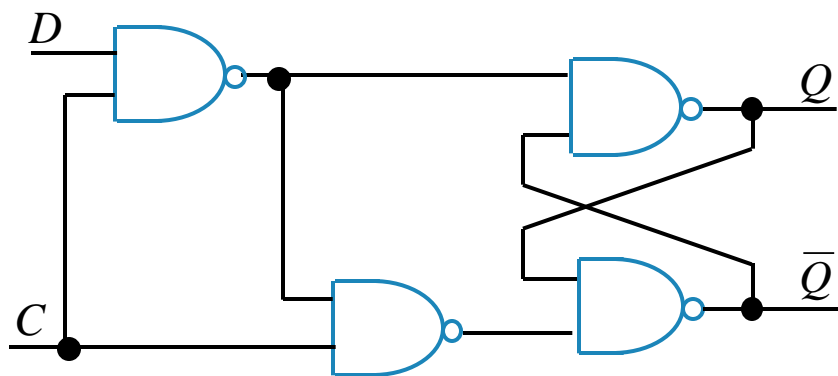
- Graf přechodů

- Časový diagram

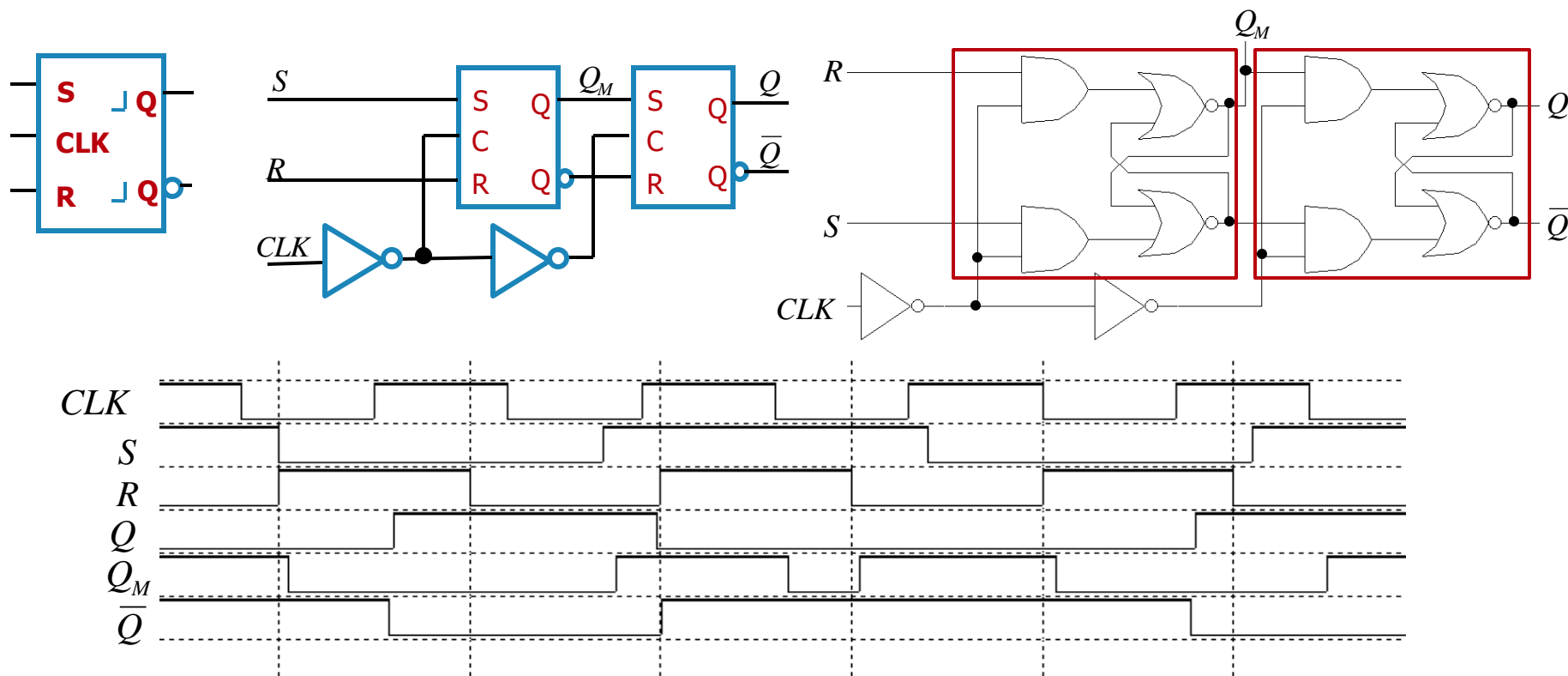

- Pro správnou činnost je třeba dodržet správné pořadí vstupních signálů
  - Setup time – signál D musí být stabilní po dobu t_{setup} před aktivním signálem C
  - Hold time – signál D musí být stabilní po dobu $t_{text{hold}}$ po aktivním C
  - Violation – nedodržení Setup nebo Hold časů
  - Metastabilní stav – výstup KO nemá definovanou log. úroveň po jistou dobu
- Varianta z hradel NAND

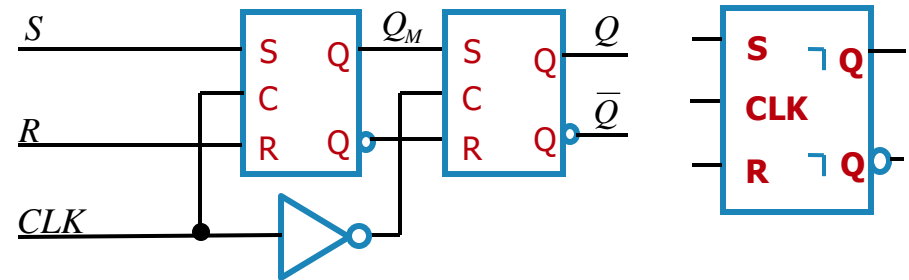

• Master-Slave R-S Flip-Flop

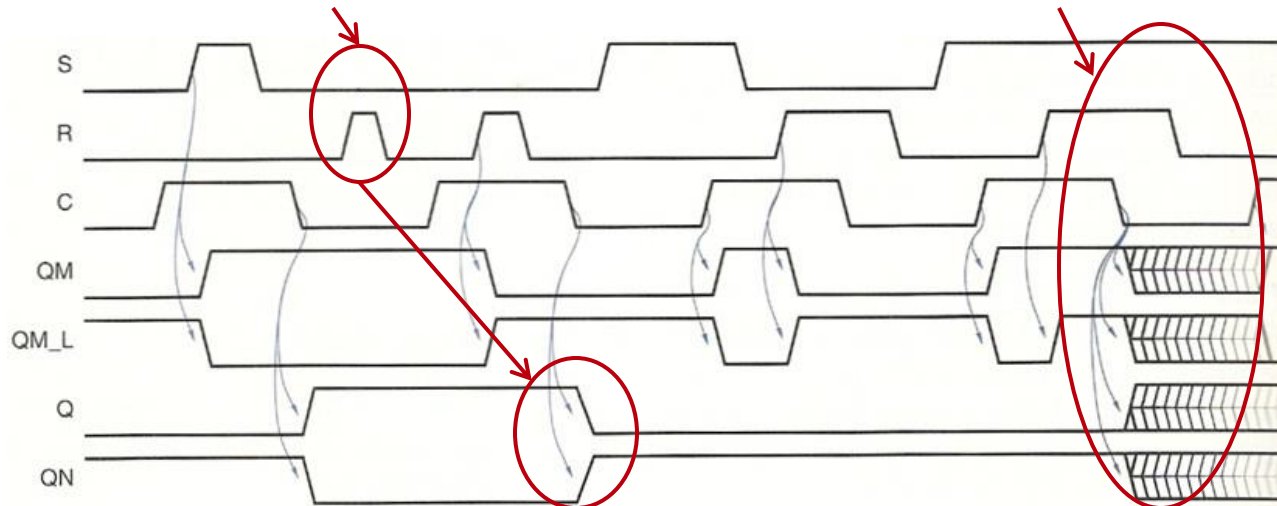
- Realizace pomocí dvou R-S KO s povolovacím vstupem
- Informace z excitačních vstupů se při $CLK=0$ zapisuje do „Master“ R-S KO a následně se při $CLK=1$ přepisuje do R-S KO „Slave“
- Symbol $\lceil$ - KO je spouštěn kladným hodinovým pulsem CLK

- Spouštěný záporným pulsem
  - Master je povolen při $C=1$ a nastavuje se na základě hodnot na excitačních vstupech R a S
  - Po změně $C=1 \rightarrow 0$ se Slave nastaví na hodnotu Q_M , na kterou byl naposledy nastaven Master (ne excitační vstupy R a S)

- Pokud jsou oba excitační vstupy $R=S=1$ a $C=1 \rightarrow 0$
  - KO může mít nedefinované chování a přejít do metastabilního stavu

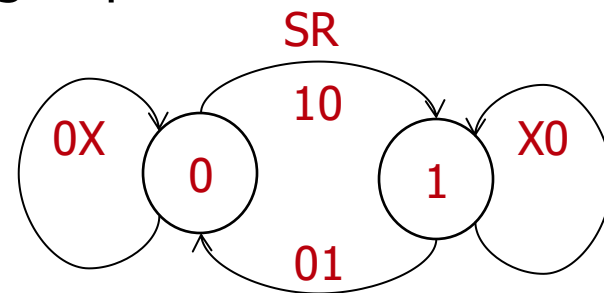
Excitační tabulka

CLK	S	R	Q	Q _{i+1}	Činnost
0	X	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	X	1	1	
┘	0	0	0	0	
┘	0	0	1	1	
┘	0	1	0	0	Nuluj (Reset)
┘	0	1	1	0	
┘	1	0	0	1	Nastav (Set)
┘	1	0	1	1	
┘	1	1	0	U	Nedovolená kombinace
┘	1	1	1	U	

Symbolem ┘ označujeme, že obvod pracuje na základě pulzu (zde kladného 0→1→0) přivedeného na vstup CLK
 Pokud tuto skutečnost víme, nemusíme sloupec CLK uvádět

- Obvod pracuje, jen pokud je CLK aktivní, jinak si pamatuje předchozí stav
  - Důsledkem je zjednodušení návrhu složitých sekvenčních obvodů
- Při popisu chování můžeme abstrahovat od přítomnosti CLK
  - Víme, že obvod pracuje na základě pulsu na vstupu CLK
  - Charakteristická rovnice je pak stejná jako u R-S KO hladinového
  - Stejně též graf přechodů

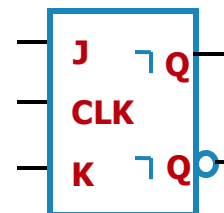
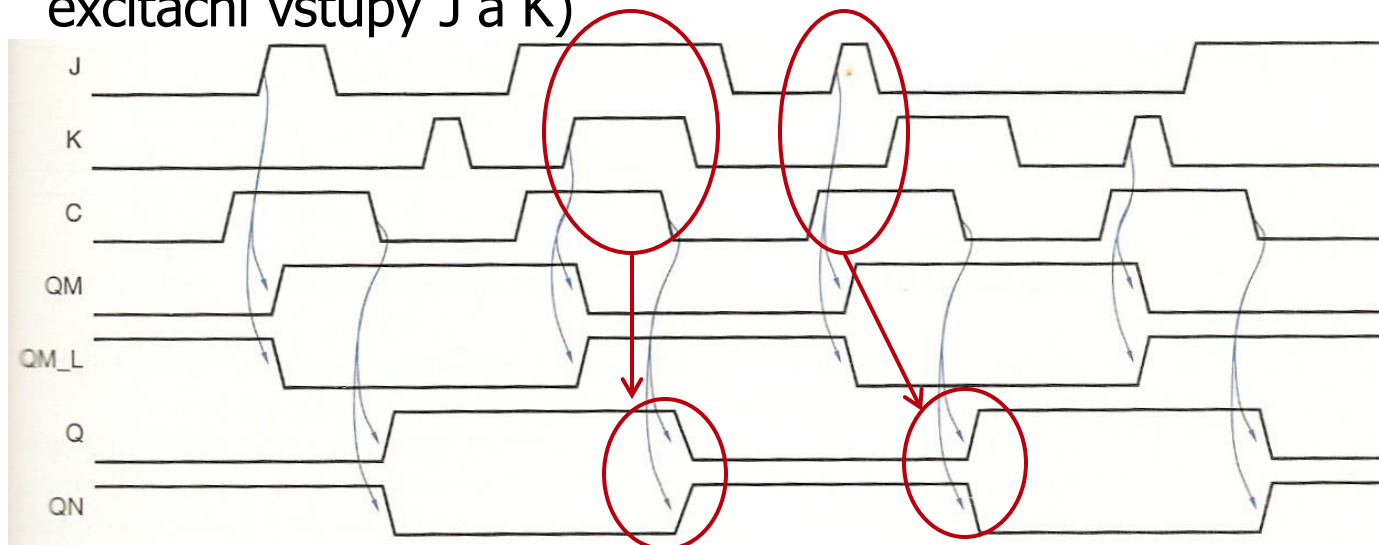
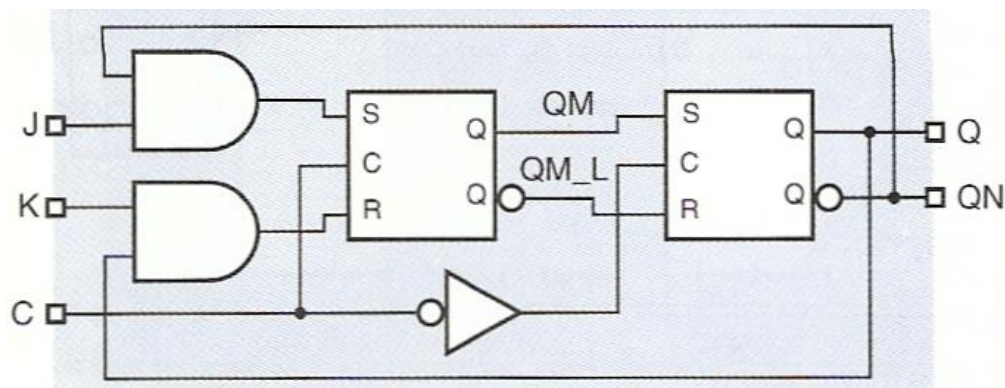
$$Q_{i+1} = S + \overline{R} \cdot Q$$

- Spouštěný záporným pulsem
  - Master je povolen při $C=1$ a nastavuje se na základě hodnot na excitačních vstupech J a K
  - Po změně $C=1 \rightarrow 0$ se Slave nastaví na hodnotu Q_M , na kterou byl naposledy nastaven Master (ne excitační vstupy J a K)

Příklad

- Realizace z R-S KO s povolovacím vstupem

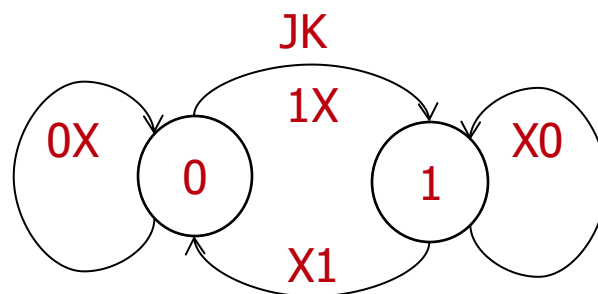
- Master-Slave J-K Flip-Flop
  - $JK=00$ – Pamatuj (Hold)
  - $JK=01$ – Nuluj (Reset)
  - $JK=10$ – Nastav (Set)
  - $JK=11$ – Překlápěj (Toggle)

- Excitační tabulka - úplná

C	J	K	Q	Q_{i+1}	Činnost
0	X	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	X	1	1	
1	0	0	0	0	
1	0	0	1	1	
1	0	1	0	0	Reset
1	0	1	1	0	
1	1	0	0	1	Set
1	1	0	1	1	
1	1	1	0	1	Překlop (Toggle)
1	1	1	1	0	

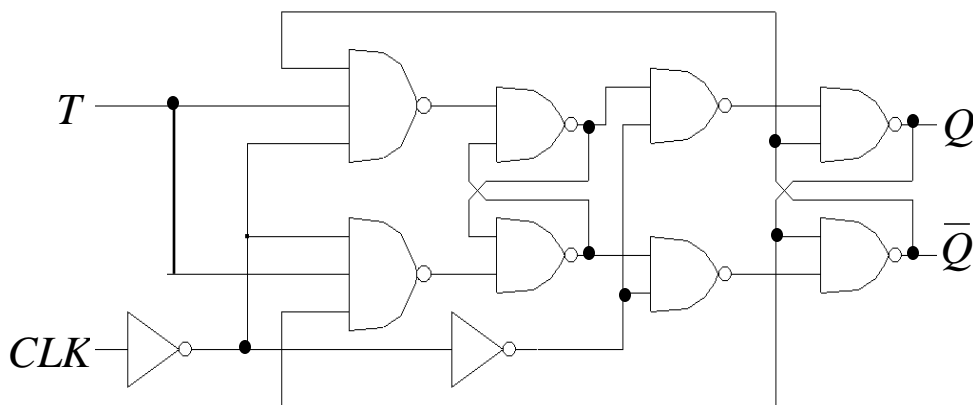
J	K	Q_{i+1}
0	0	Q_t
0	1	0
1	0	1
1	1	$\text{not}(Q_t)$

- Graf přechodů
  - Neuvádíme hodnoty na vstupu C – KO přechází mezi stavy na základě pulsu

- Excitační tabulka – kompaktní
  - Popisuje činnost v úsporné formě
  - Předpokládá se, že víme, jakou strukturu KO máme - buzený kladným / záporným pulsem, z jakých KO je sestaven atd.

- Master-Slave T Flip-Flop
  - Vznikne z J-K KO spojením vstupů $J=K$
- Příklad
  - T KO z R-S KO NAND s povolovacím vstupem sestavených do dvoufázové struktury
  - Citlivý na kladný puls

- Excitační tabulka – úplná

CLK	T	Q	Q_{i+1}	Činnost
0	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	1	1	
┘	0	0	0	
┘	0	1	1	
┘	1	0	1	Překlop (Toggle)
┘	1	1	0	

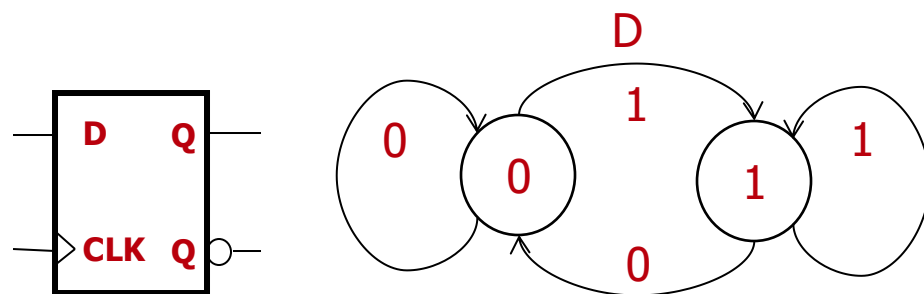
- Excitační tabulka – kompaktní

T	Q_i	Q_{i+1}
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

• Edge-Triggerred D Flip-Flop

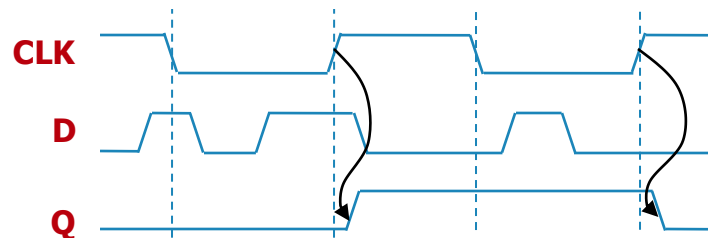
- Obvod je citlivý na aktivní hranu (změnu) hodinového signálu (zde kladnou)
- Funkce je z hlediska použití stejná jako v případě dvoufázového uspořádání
- Symbol „>“ značí, že hodinový signál je aktivní jen v době kladné hrany (přechod z log. nuly do log. jedničky - derivace)

CLK	D	Q	Q_{i+1}	Činnost
0	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	0	1	
↑	0	0	0	Ulož 0 (Store 0)
↑	0	1	0	
↑	1	0	1	Ulož 1 (Store 1)
↑	1	1	1	

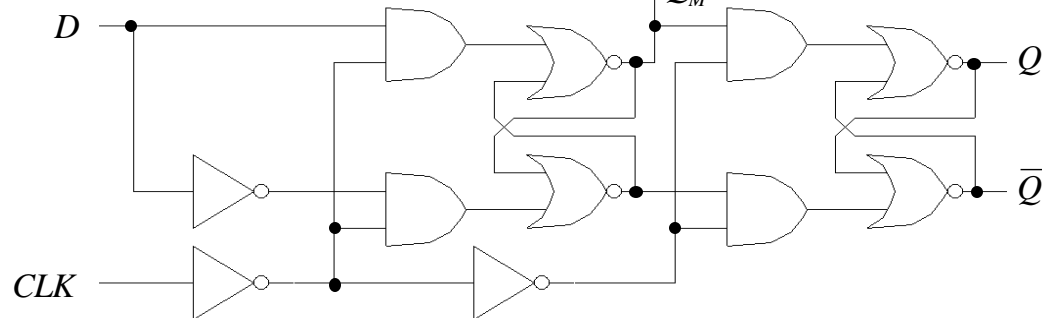
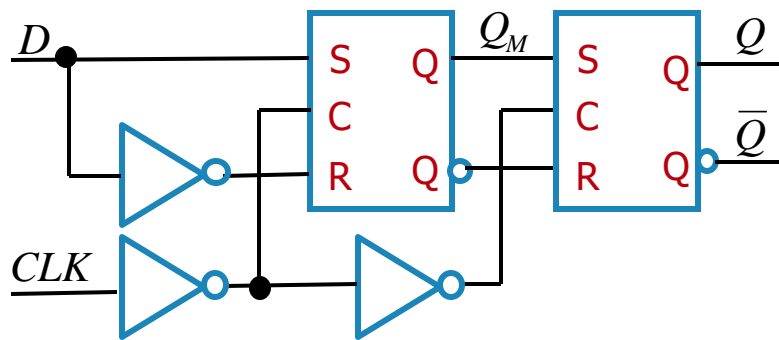
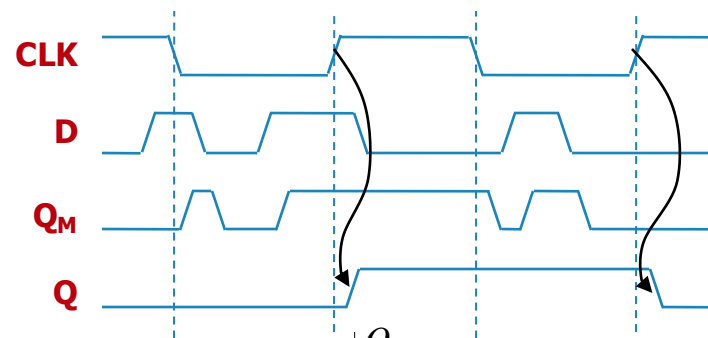
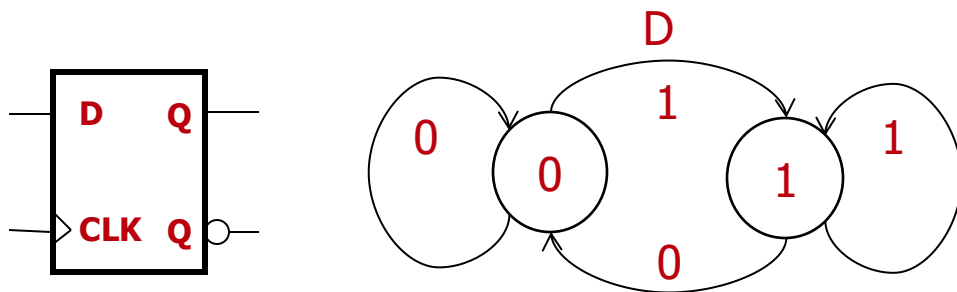
• Existují různé konstrukce

- Např. jako D KO dvoufázový „Master-Slave D Flip-Flop“
- S derivačním obvodem atd.

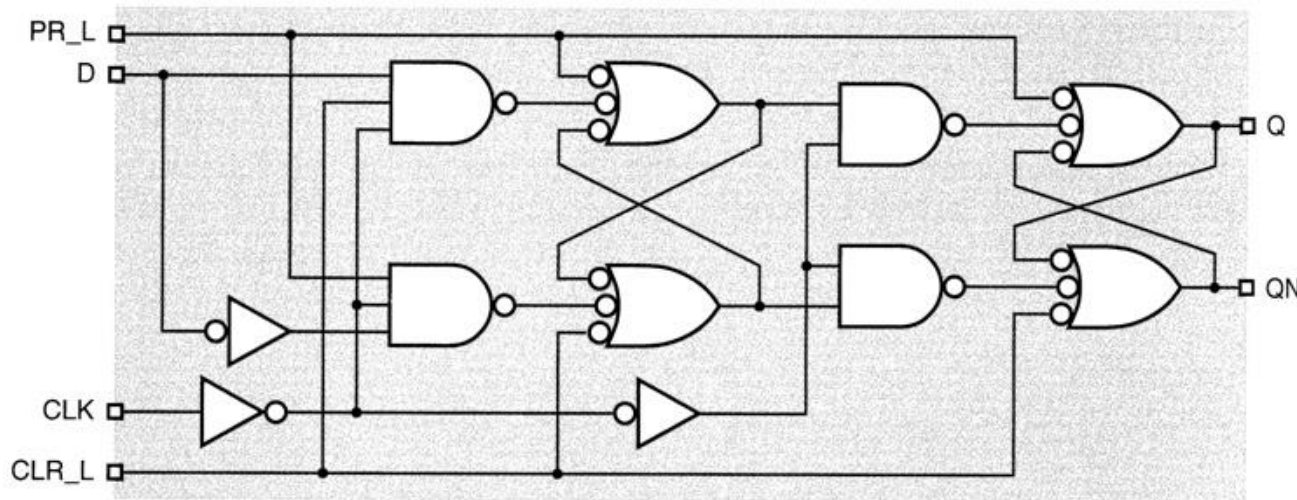

- Příklad realizace
  - Citlivý na kladnou hranu hodin
  - Sestaven z Master KO typu D a Slave KO typu R-S
  - Master KO kopíruje D na Q_M při $C=0$
  - Slave KO kopíruje z Q_M na Q při $C=1$

CLK	D	Q	Q_{i+1}	Činnost
0	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	1	1	
┘	0	0	0	Ulož 0 (Store 0)
┘	0	1	0	
┘	1	0	1	Ulož 1 (Store 1)
┘	1	1	1	

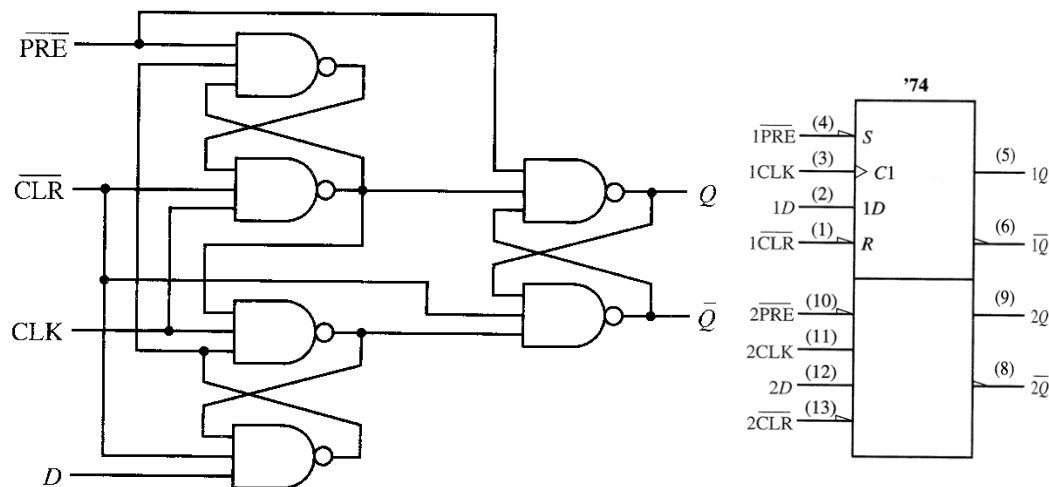

- Příklad realizace pomocí log. členů NAND
  - KO je doplněn o asynchronní vstupy (nejsou závislé na hodinovém vstupu) pro nastavení (PR- preset) a nulování (CLR - clear) aktivními v nule
  - Sestaven z R-S KO NAND s povolovacími vstupy propojenými do dvoufázové struktury

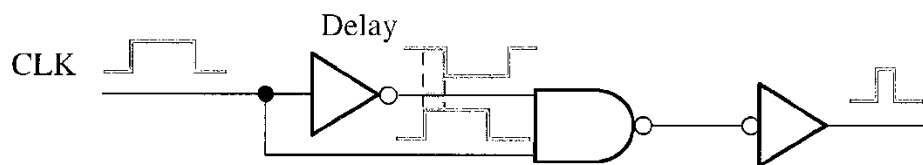
- Poznámka
  - Chování dvoufázového D KO je z hlediska výstupů stejné jako u derivačního D KO

- Příklad: standardní IO 747
  - Signál PRE (preset)
    - Asynchronní nastavovací vstup aktivní v nule
    - Má vyšší prioritu než hodinový signál – pokud je aktivní, tak je obvod nastaven ($Q=1$)
  - CLR (clear)
    - Asynchronní resetovací vstup aktivní v nule
    - Má vyšší prioritu než hodinový signál – pokud je aktivní, tak je obvod resetován ($Q=0$)

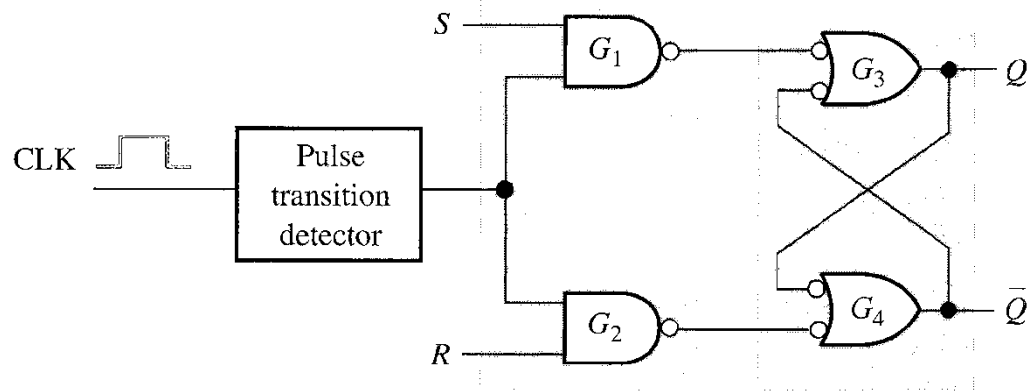

Inputs				Outputs		Mode
$\overline{PRE}$	$\overline{CLR}$	D	CLK	Q	$\overline{Q}$	
L	H	×	×	H	L	Set
H	L	×	×	L	H	Clear
L	L	×	×	H	H	Not allowed
H	H	H	↑	H	L	Clocked operation
H	H	L	↑	L	H	Clocked operation
H	H	×	L	Q_0	$\overline{Q}_0$	Hold

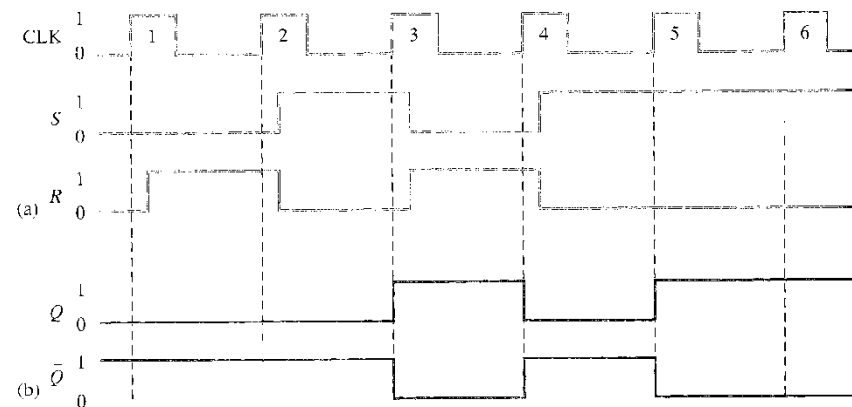
- Edge-Triggerred R-S Flip-Flop
- Principiální realizace detekce hrany hodinového signálu
  - Úmyslné generování log. hazardu pomocí nestejné délky logické větve – zpoždění invertoru > zpoždění vodiče
  - Výstupní puls (glitch) je velmi krátký (derivace) a může tedy povolovat činnost KO s povolovacím vstupem po krátkou dobu
  - Derivační obvod lze vytvořit pro detekci (kladný glitch) kladné hrany (hazard v log. 0 - hradlo AND) či záporné hrany (hazard v log. 1 – hradlo NOR)

- Principiální schéma R-S KO derivačního
  - Sestaven pomocí R-S KO s povolovacím vstupem a derivačního obvodu

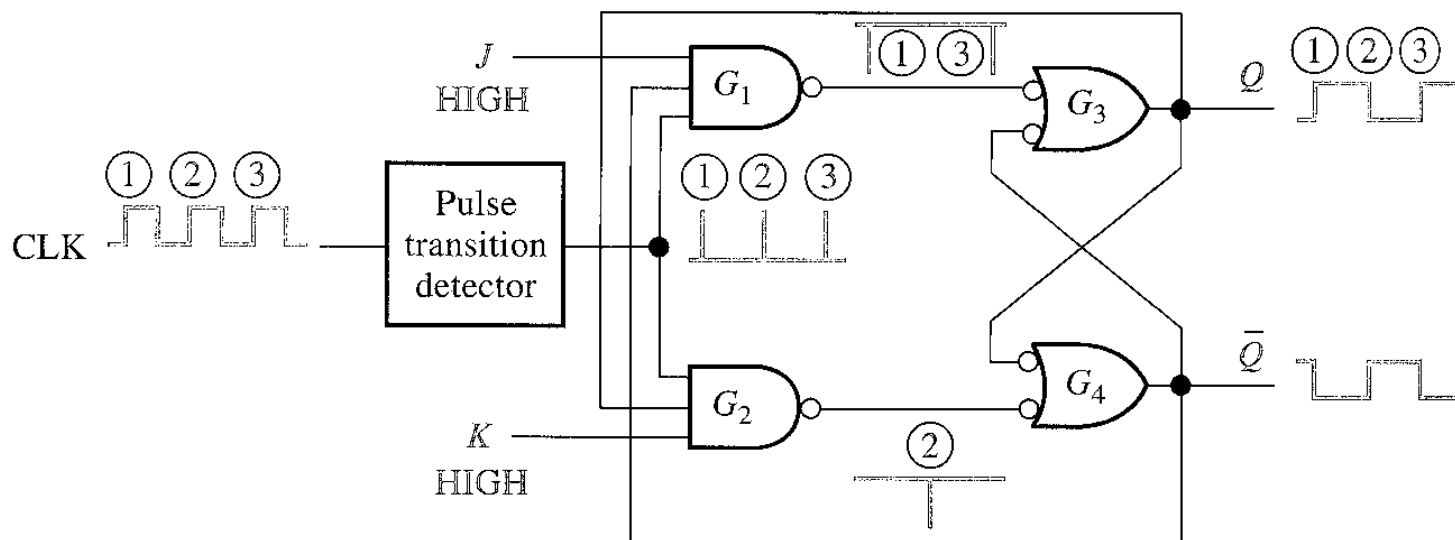
- Reaguje jen na hranu hodinového signálu
  - Hrana – přechod z 0 do 1 (pozitivní, vzestupná, náběžná, $>$, $\uparrow$), anebo z 1 do 0 (negativní, sestupná, doběžná, $<$, $\downarrow$)
- Zjednodušení návrhu
  - Stačí mít excitační vstupy platné jen v definovaném okolí hrany $\Rightarrow$ výrazné usnadnění syntézy synchronních sekvenčních obvodů
  - KO vzorkuje vstupní hodnoty, na základě kterých generuje výstupy pouze v okamžiku aktivní hrany

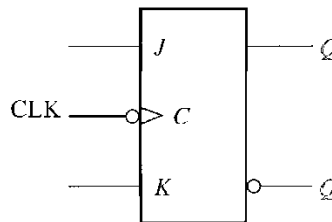
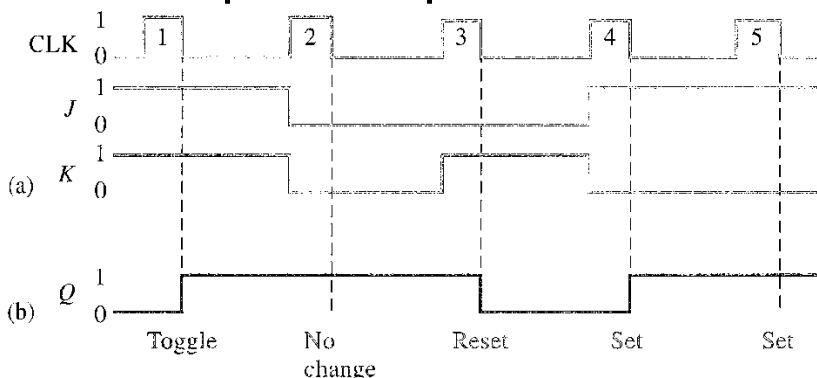
CLK	R	S	Q	Q_{i+1}	Činnost
0	X	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	X	1		
$\uparrow$	0	0	0	0	
$\uparrow$	0	0	1	1	
$\uparrow$	0	1	0	1	Nastav (Set)
$\uparrow$	0	1	1	1	
$\uparrow$	1	0	0	0	Nuluj (Reset)
$\uparrow$	1	0	1	0	
$\uparrow$	1	1	0	U	Nedovolená kombinace
$\uparrow$	1	1	1	U	

- Edge-Triggerred J-K Flip-Flop
  - Principiální schéma s využitím J-K KO s povolovacím vstupem sestavený z log. členů NAND
  - Derivační obvod povoluje J-K KO po velmi krátkou dobu
- Demontrace funkce
  - Překlápěj (Toggle) $J=K=1$
  - Obvod dělí frekvenci hodinového signálu CLK dvěma – často používaná funkce

- Časový diagram
  - Verze s hodinovým signálem CLK aktivním při sestupné hraně

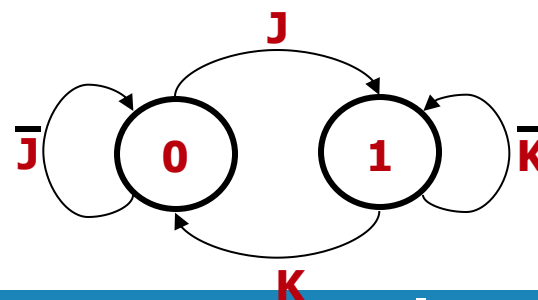

- Excitační tabulka – kompaktní
- Graf přechodů

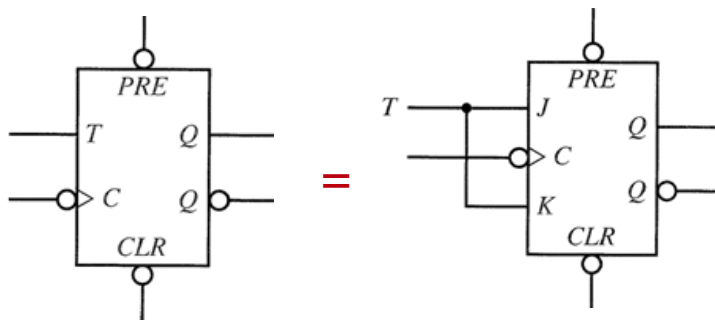
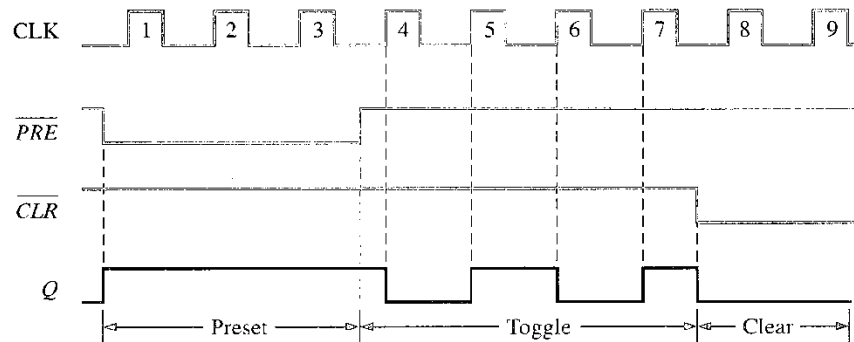
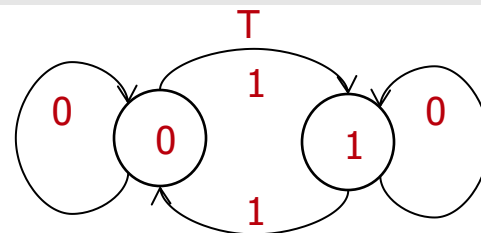
J	K	Q_{i+1}
0	0	Q_i
0	1	0
1	0	1
1	1	not(Q_i)

- Excitační tabulka - úplná

C	J	K	Q	Q_{i+1}	Činnost
0	X	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	X	1	1	
↓	0	0	0	0	
↓	0	0	1	1	
↓	0	1	0	0	Reset
↓	0	1	1	0	
↓	1	0	0	1	Set
↓	1	0	1	1	
↓	1	1	0	1	Překlop (Toggle)
↓	1	1	1	0	

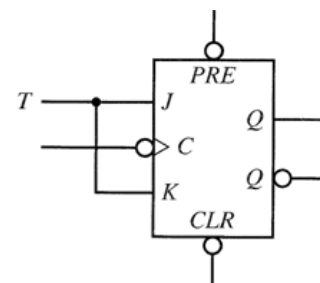
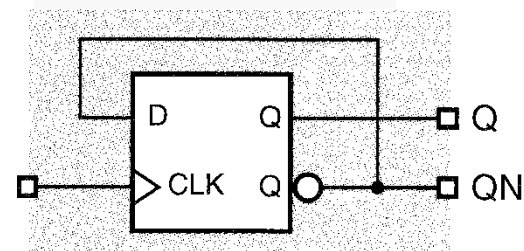
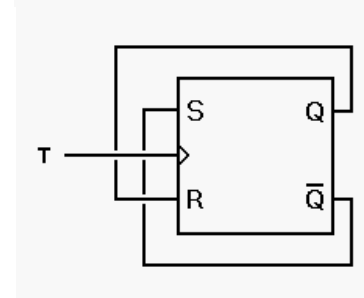
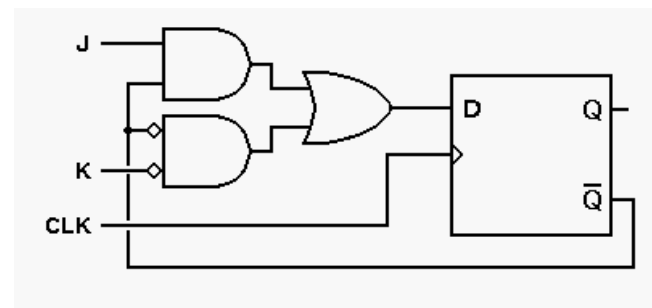

- Edge-Triggerred T Flip-Flop
  - Příklad realizace s asynchronními vstupy PRE a CLR aktivními v nule
  - Sestupná hrana hodin CLK (C) je aktivní
- Konstrukce
  - Nejčastěji s využitím jiných KO
  - Např. J-K KO ve funkci Překlápěj (Toggle), kdy $T=J=K$

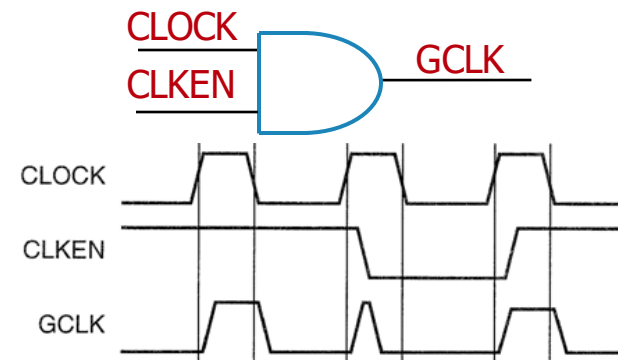

CLK	T	Q	Q_{i+1}	Činnost
0	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	X	1	1	
↑	0	0	0	
↑	0	1	1	
↑	1	0	1	Překlápěj (Toggle)
↑	1	1	0	

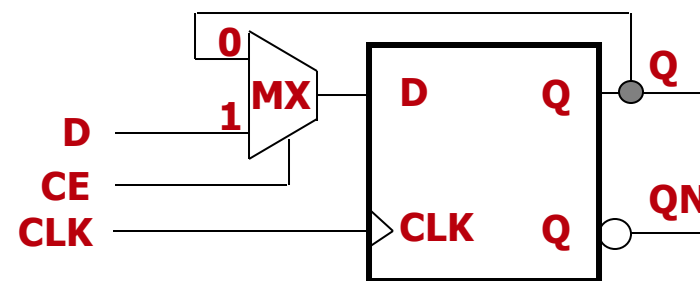
- J-K KO derivační sestaven pomocí
  - D KO derivačního ($D = JQ' + K'Q$)
- T KO derivační sestaven pomocí
  - R-S KO derivačního
  - D KO derivačního ($T=1$)
  - J-K derivačního s asynchronními vstupy Preset a Clear

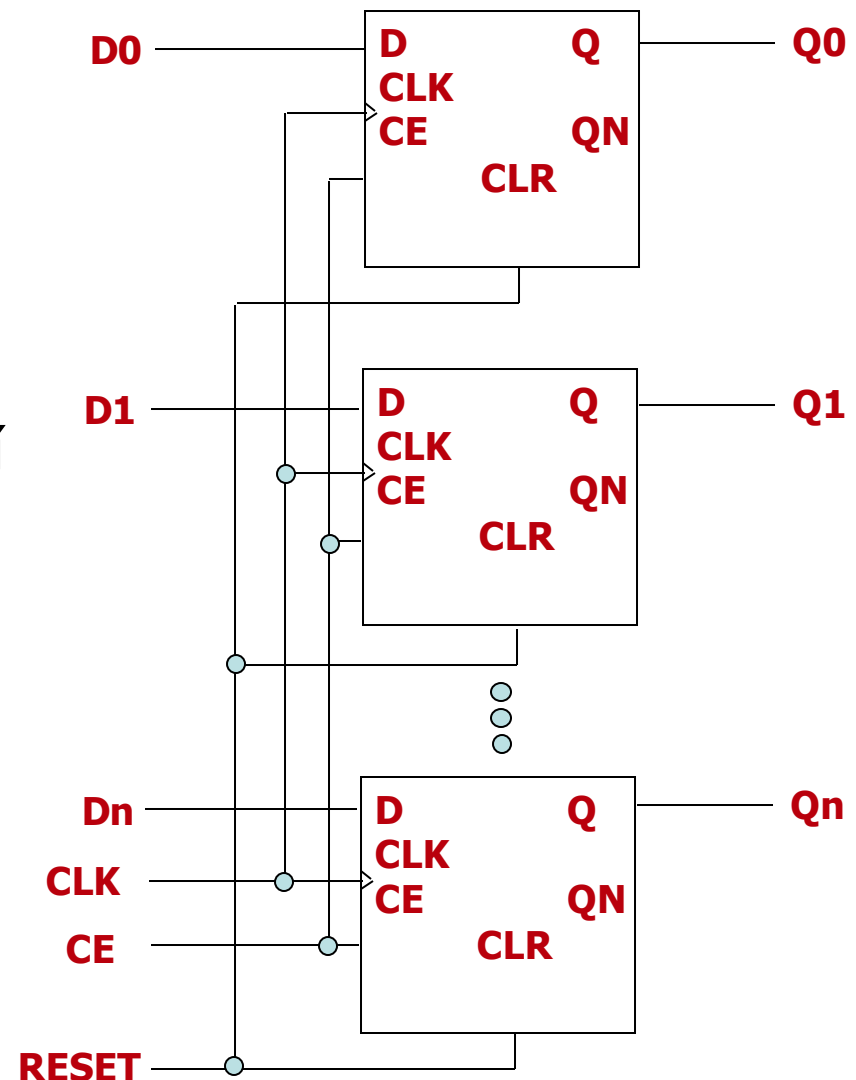
- Clock Enable - CE
- Řízení toku hodinového signálu CLK hradlováním
  - Nesprávné řešení - vnáší zpoždění do cesty hodinového signálu, který pak nemusí mít správné parametry
  - Používá se pro zastavení činnosti celých subsystémů s ohledem na snižování příkonu (CMOS technologie odebírá proud především při přechodech mezi úrovněmi, viz dále)
- Speciální vstup CE
  - Výhodné řešení pro stavbu synchronních sekvenčních obvodů
  - CLK je rozveden na všechny KO, jejichž činnost se řídí (povoluje) pomocí CE

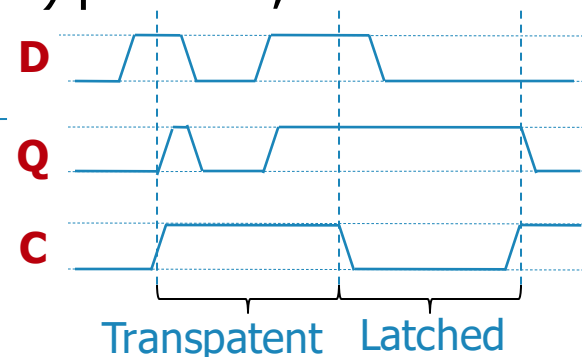
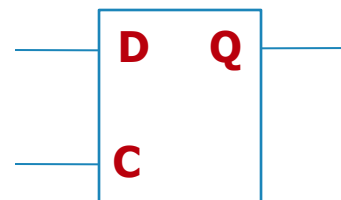
CE	CLK	D	Q	Q _{i+1}	Činnost
0	↑	X	0	0	Pamatuj (Hold)
0	↑	X	0	1	
1	↑	0	0	0	Ulož 0 (Store 0)
1	↑	0	1	0	
1	↑	1	0	1	Ulož 1 (Store 1)
1	↑	1	1	1	

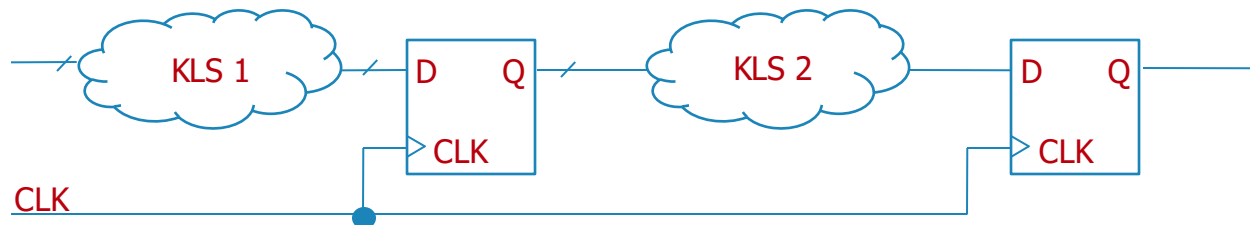
- V řadě případů je výhodné sdružovat KO do skupin
  - KO mají společné řídicí vstupy
- Příklad n-bitového D registru
  - Synchronizační hodinový signál (CLK)
  - Asynchronní vstupy pro nastavení (PRE) či nulování (CLR)
  - Povolení činnosti hodin (CE)
  - Nezávislé vstupy ($D_0..D_n$)
  - Nezávislé výstupy ($Q_0..Q_n$)
- Použití
  - Při konstrukci automatů na místě paměti kódu vnitřního stavu
  - Paměť operandů ALU atd.

- Hladinový (Latch)
  - Vstupní budicí (excitační) signály přímo ovlivňují (řídí) stav KO
  - R-S KO (NOR, NAND)
  - Latched data – blokování, pamatování dat
- S povolovacím vstupem (Gated Latch)
  - Excitační signály nastavují stav KO, jen pokud je povolovací (control, enable) vstup aktivní
  - Gated Latch – název pro KO R-S, J-K a T
  - Transparent Latch, D Latch, Delay Latch - názvy pro KO D
  - Transparentní mód - data jsou přenášena skrz latch po dobu, ve které je povolovací vstup aktivní
  - Latch mód - data jsou pamatována (blokována) po dobu, ve které je povolovací vstup neaktivní
- Příklad - Transparent D Latch
  - Transpatent: $C=1$
  - Latch: $C=0$

- Latch
  - Mění výstupy na základě hodnot na excitačních vstupech při aktivním povolovacím vstupu
  - Používají se pro zachycení hodnot na vstupech obvodů (pro paměťové dekodéry apod.), jako paměťové prvky v asynchronních sekvenčních obvodech a jako stavební prvky pro stavbu flip-flopů
- Flip-flop
  - Mění výstupy na základě hodnot vstupů, které jsou vzorkovány hodinovým signálem – pulsem (dvoufázový - Master-Slave R-S, J-K a T) či hranou (derivační - Edge-Triggered D, R-S, J-K a T)
  - Jsou výhodné pro uchování operandů a stavbu synchronních systémů, ve kterých izolují části kombinačních logických sítí (KLS) od sebe - výstup KLS1 se vzorkuje po odeznění přechodových dějů (hazardů) - díky tomu se hazardy nešíří dále do KLS2

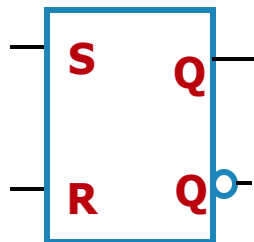

- Chování jednotlivých typů Flip-Flop KO se liší nejen podle hodnot na excitačních vstupech, ale též s ohledem na hodinový signál
- R-S a J-K KO dvoufázové (Master-Slave Flip-Flop)
  - Pokud je Master povolen, tak se jeho výstupy nastaví na základě hodnot na excitačních vstupech
  - Pokud je povolen Slave, tak se jeho výstupy nastaví na hodnotu, na kterou byl naposledy nastaven Master (Q_M), ne excitační vstupy KO - výstup KO tedy nezávisí na posledních hodnotách na excitačních vstupech v době povoleného Mastera, ale na stavu Mastera
- D KO dvoufázový = derivační (Edge-Triggered Flip-Flop)
  - Výstup KO závisí na posledních hodnotách excitačních vstupů v době platné hrany hodin
  - Je dáno tím, že použité D KO s povolovacím vstupem jsou po dobu aktivní úrovně hodin transparentní – přenáší excitační vstup D přes Master KO na vstup D Slave KO
  - Vzhledem k jeho výhodné funkci a jednoduchosti se v současnosti používá pro konstrukci logických systémů téměř výhradně

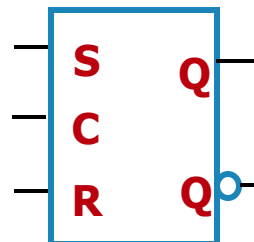
- Značení
  - Pro upřesnění funkce KO (s ohledem na jeho konstrukci) se pro označení hodinového signálu používají různé symboly
  - Derivační KO: >...kladná hrana a <...záporná hrana
  - Dvoufázový KO: J...kladný puls a 1...záporný puls

Hladinový

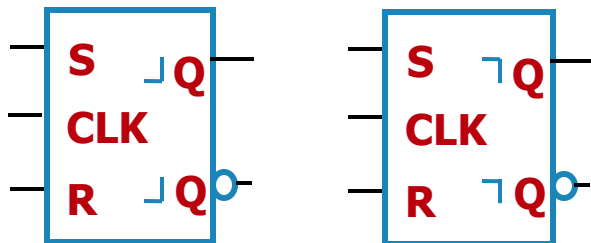
S povolovacím vstupem

Gated

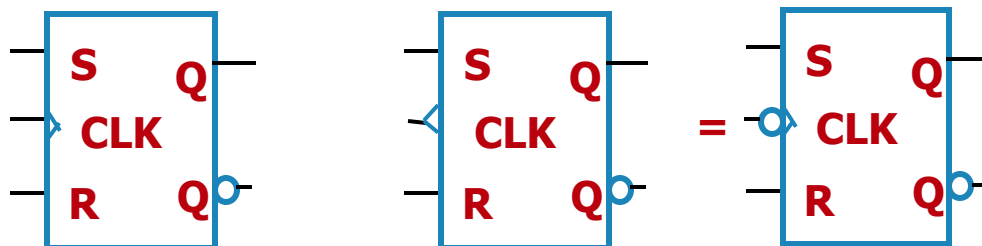
Dvoufázový

Master-Slave Flip-Flop

Derivační

Edge-Trigered Flip-Flop

- Tabulka přechodů (příklad pro R-S KO)
  - Obecný nástroj pro definici a analýzu chování konečných automatů implementovaných jako sekvenční obvody
- Slovník přechodů (příklad pro R-S KO)
  - Pro použití klopných obvodů při návrhu
  - Pro požadovaný přechod ze současného do následujícího stavu, určuje potřebné hodnoty excitačních vstupů KO
- Excitační tabulka (příklad pro R-S KO)
  - Pro návrh (syntézu) sekvenčních obvodů z klopných obvodů
  - Na základě tabulky přechodů a slovníku přechodů příslušného KO definuje přechodovou a výstupní funkci konečného automatu

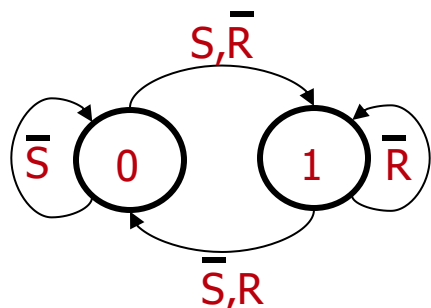
$Q_i \backslash Q_{i+1}$	SR			
	00	01	10	11
0	0	0	1	U
1	1	0	1	U

Q_i	Q_{i+1}	S	R
0	0	0	X
0	1	1	0
1	0	0	1
1	1	X	0

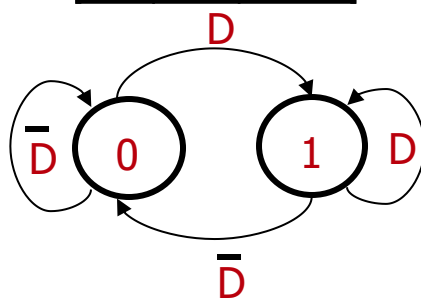
S	R	Q	Q_{i+1}
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	U
1	1	1	U

- Pro všechny konstrukce KO (hladinový, s povolovacím vstupem, dvoufázový a derivační) lze jejich chování popsat stejnou excitační tabulkou i grafem přechodů
- Předpokládáme, že přechod nastane v době, ve které jsou aktivní povolovací či hodinové signály (control, clock – hladina, puls či hrana)

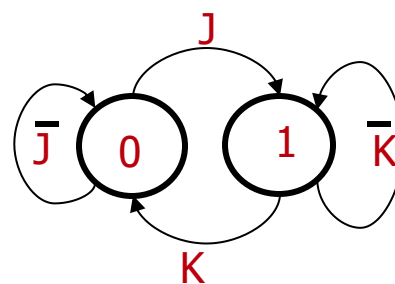
S	R	Q_i	Q_{i+1}
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	U
1	1	1	U

D	Q_i	Q_{i+1}
0	0	0
0	1	0
1	0	1
1	1	1

J	K	Q_{i+1}
0	0	Q_t
0	1	0
1	0	1
1	1	not(Q_t)

T	Q_i	Q_{i+1}
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

